

Ilmastolain uudistus:

**Kansalaisosallistuminen,
sosiaalinen
oikeudenmukaisuus
ja tiedonsaanti**

Raportti ilmastolain verkkokuulemisen tuloksista

Tanja Aitamurto | Isak Vento

**KANSALAIUUUDEN KUILUT
JA KUPLAT-PROJEKTI (BIBU)**

BIBU

Ilmastolain uudistus:

Kansalaisosallistuminen, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja tiedonsaanti

Raportti ilmastolain verkkokuulemisen tuloksista

Tanja Aitamurto | Isak Vento

KANSALAIUUUDEN KUILUT
JA KUPLAT-PROJEKTI (BIBU)

Ulkoasu ja infografiikat Anna Mattsson, Mattsson & Mattsson Oy

Kansalaisuuden kuilut ja kuplat 5/2021

ISSN 2669-8080 (painettu)

ISSN 2669-8927 (verkkajulkaisu)

1 Tiivistelmä ja toimintasuositukset	6
2 Verkkokuuleminen ilmastolain valmistelussa	7
2.1 Tausta	7
2.2 Aineisto ja menetelmät	7
3 Kansalaisosallistuminen	9
3.1 Avoimet kysymykset kansalaisosallistumisesta	9
3.1.1. Kansalaisten vaikutusmahdollisuudet ilmastosuunnitelmien valmistelussa ja toteutuksessa	9
3.1.2. Kansalaisosallistuminen lainvalmistelun eri vaiheissa	12
3.1.3. Yhdenvertaisen osallistumisen turvaaminen	14
3.1.4. Erityisryhmien osallistumismahdollisuuksien turvaaminen	18
3.1.5. Kansalaisraati ilmastolain valmistelussa ja toteutuksessa	20
3.2. Osallistumisen tavat ilmastolain toteuttamiseen	24
4 Tieto ilmastolain suunnitelmista	26
5 Oikeudenmukaisuus	28
5.1 Oikeudenmukainen siirtymä	28
5.2 Sosiaalinen oikeudenmukaisuus	30
6 Alkuperäiskansan eli saamelaisten oikeudet ja niiden turvaaminen	32
Lähteet	35
Liitteet	35

1 Tiivistelmä ja toimintasuositukset

Ympäristöministeriö järjesti Ilmastolain uudistukseen liittyen loka-marraskuussa 2020 verkkokuulemisen yhdessä Kansalaisuuden kuulut ja kuplat (BIBU) -tutkimushankkeen kanssa. Siinä tiedusteltiin kansalaisten näkemyksiä kansalaisosallistumisesta, sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, tiedonsaannista ja alkuperäiskansan eli saamelaisten oikeuksista ilmastolaissa. Kuuleminen oli jaettu kahteen kyselyyn, jotka koostuivat pääasiassa avovastauksista, ja ne analysoitiin laadullisena sisällönanalyysinä. Tässä raportissa esittelemme kuulemisen tulokset ja esitämme niiden pohjalta toimintasuositukset.

Tulosten mukaan kansalaisosallistumista pidettiin tärkeänä tekijänä ilmastolain valmistelussa. Osallistumisen nähtiin lisäävän ilmastotoimien oikeudenmukaisuutta ja yhdenvertaisuutta, tuovan uusia ideoita ja tietoa valmisteluun sekä sitouttavan kansalaisia päätöksiin ja ilmastotoimiin. Vastaajat kuitenkin korostivat myös puolueettoman asiantuntijatiedon roolia ilmastolain valmistelussa. Osallistumismahdollisuuksia toivottiin valmistelun eri vaiheissa digitaalisesti mm. verkkokuulemisten, älypuhelinsovellusten ja sosiaalisen median kautta. Ei-digitaalisten osallistumiskanavien tarjoamista pidettiin tärkeänä saavutettavuuden ja yhdenvertaisen osallistumisen kannalta. Erityisryhmien, kuten ikääntyneiden, nuorten ja vammaisten osallistamiseksi ehdotettiin lähiosallistumista eli osallistumisen jalkauttamista paikkoihin, jotka ovat ryhmien arkipäiväisessä käytössä, kuten kirjastoihin, kouluihin ja hoitolaitoksiin. Vastaajat korostivat tehokkaan ja kattavan tiedotuksen roolia osana kansalaisosallistumista. Selkokieli-syys ja monikielisyys koettiin tärkeänä sekä osallistumisessa että tiedotuksessa.

Verkko ja digitaalisuus korostuivat toivottuina keinoina saada tietoa ilmastolain suunnitelmista. Vastaajat toivat selkeästi esiin myös digitaalisten välineiden monipuoliset mahdollisuudet esittää tietoa pedagogisesti visualisoiden tai vuorovaikutteisesti. Ilmastopolitiikkaan liittyvä kysymys oikeudenmukaisesta siirty-

mästä kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa sai vastaajilta monenlaisia määritelmiä. Eniten yhteyksiä vastaajat näkivät taloudelliseen tasa-arvoon, luontoarvoihin ja sosiaaliseen tasa-arvoon. Ilmastopolitiikkaan niin ikään liittyvän sosiaalisen oikeudenmukaisuuden käsitteen vastaajat yhdistivät muun muassa taloudellisiin arvoihin, yhdenvertaisuuteen, mahdollisuuksiin ja sukupolvien väliseen tasa-arvoon.

Alkuperäiskansan eli saamelaisten oikeuksia käsittelevässä kyselyssä kysyttiin näkemyksiä eri keinoista huomioida saamelaisten oikeuksia ilmastolain uudistuksessa. Valtaosa vastaajista piti myönteisenä sitä, että ilmastolaissa edellytettäisiin ilmastosuunnitelmien yhteydessä tehtävää saamelaiskulttuuria koskevien vaikutusten arviointia. Vastauksista käy myös ilmi, että näiden vaikutusten arvioinnin toivotaan käsittelevän erilaisia asioita, esimerkiksi elinkeinoja, kulttuuria ja saamelaisten itsehallintoa.

Analyysin tulosten perusteella esitämme seuraavat suositukset:

- **Työryhmä.** Mielekkään ja motivoivan kansalaisosallistumisen turvaamiseksi ilmastolain valmistelun yhteydessä tulee perustaa työryhmä, joka on mukana kansalaisosallistumisen valmistelussa ja toteuttamisessa. Työryhmässä tulee olla edustajia mm. kirjastolaitoksesta, kunnista, koululaitoksesta, järjestöistä ja edunvalvontaryhmistä. Työryhmä suunnittelee kansalaisosallistumisprosessit niin, että ne turvaavat yhdenvertaisen osallistumisen.
- **Lähiosallistuminen.** Yhdenvertaisten ja saavutettavien kansalaisosallistumismahdollisuuksien turvaamiseksi suosittelemme digitaalisten osallistumiskeinojen lisäksi osallistumisen hajauttamista paikallisesti ja jalkauttamista paikkoihin, jotka ovat läsnä kansalaisten arjessa, kuten kuntiin, kirjastoihin,

kouluihin ja hoitolaitoksiin. Erityisryhmien, kuten lasten, vammaisten ja ikääntyneiden osallistumismahdollisuudet on turvattava luomalla heille räätälöityjä osallistumiskeinoja.

- **Digitaalinen ja ei-digitaalinen osallistuminen.** Kansalaisosallistumisessa on käytettävä sekä digitaalisia että ei-digitaalisia kanavia yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien turvaamiseksi.
- **Tiedottaminen.** On erittäin tärkeää, että ilmastopoliittisista toimista ja niihin liittyvästä kansalaisosallistumisesta tiedotetaan tehokkaasti ja kattavasti. Tiedottamisessa on käytettävä sekä digitaalisia että ei-digitaalisia keinoja, jotta tieto osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksista leviäisi mahdollisimman laajalle. Tiedottamisen tulee olla monikielistä.

- **Selkokieliisyys.** Ilmastopoliittisista toimista tiedotettaessa sekä niihin liittyvässä kansalaisosallistumisessa on käytettävä selkeää, kansantajuista kieltä. Selkeyttä voidaan tehostaa visuaalisin keinoin, mm. videoiden ja infografiikoiden avulla.
- **Asiantuntijatieto.** Kansalaisosallistumisen yhteydessä on tarjottava puolueetonta asiantuntijatietoa. Tieto tulee lähteyttää selkeästi. Läpinäkyvyyden vuoksi on perusteltava selkeästi, miksi tieto on valittu ilmastotoimien pohjaksi.
- **Käsitteiden selkeys.** Valmisteluvaiheiden aikana on tarpeen huomioida ilmastolakiin liittyvien yleisten käsitteiden tulkinnanvaraisuus. Esimerkiksi oikeudenmukaiseen siirtymään oli löydettävissä kymmeniä erilaisia näkökulmia, joista voi johtaa erilaisia ja joskus jopa täysin päinvastaisia ratkaisuja.

2 Verkkokuuleminen ilmastolain valmistelussa

2.1 Tausta

Ilmastolaki on puitelaki, eli se velvoittaa vain viranomaisia, ei yksilöitä tai yrityksiä. Hallitusohjelman mukaan ilmastolakia uudistetaan siten, että tavoite hiilineutraaliudesta eli päästöjen ja nielujen tasapainosta, saavutetaan vuoteen 2035 mennessä. Hallituksen esitys uudistetuksi ilmastolaiksi on määrä valmistua alkuvuodesta 2021.¹

Suomen perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeudet.² Sekä Suomessa että kansainvälisesti on vakiintuneesti tunnustettu, että ilmastomuutos vaarantaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista (esimerkiksi Århusin sopimus³). Ilmastolain uudistuksessa perus- ja ihmisoikeuksien tilan tarkastelulla on

siksi suuri painoarvo. Esimerkiksi oikeus terveelliseen ympäristöön, oikeus osallistumiseen ja oikeus elämään ja turvallisuuteen linkittyvät ilmastolakiin.

Nykyinen ilmastolaki⁴ tuli voimaan 2015. Laissa säädetään suunnitelmista, joiden avulla Suomen päästöjä vähennetään ja ilmastomuutoksen sopeudutaan. Lisäksi laissa veloitetaan valtion viranomaiset seuraamaan ja raportoimaan päästökehityksestä. Toisin sanoen, ilmastolaissa säännellään erilaisista ilmastosuunnitelmista ja niitä koskevasta seurannasta.

Hallitusohjelmassa on asetettu päätavoitteet lain uudistamiselle. Ohjelman mukaan lakia uudistetaan siten, että tavoite hiilineutraaliudesta eli päästöjen ja nielujen tasapainosta saavutetaan vuoteen 2035 mennessä. Lakiin lisätään välitavoitteet vuosille 2030 ja

2 Verkkokuuleminen ilmastolain valmistelussa

2040, ja vuoden 2050 päästövähennystavoitetta päivitetään. Ilmastolakiin sisällytetään myös kasvihuonekaasuja ilmakehästä poistavien nielujen, erityisesti metsien, vahvistamista koskeva tavoite.

Nykyisessä ilmastolaissa ei ole erikseen mainittu alkuperäiskansan oikeuksia. Ilmastolakia sovellettaessa tulee kuitenkin turvata perus- ja ihmisoikeudet. Verkkokuulemisella ympäristöministeriö keräsi kansalaisten näkemyksiä siitä, miten saamelaisten oikeudet ja niiden turvaaminen pitäisi huomioida nyt uudistettavassa ilmastolaissa.

2.2 Aineisto ja menetelmät

Verkkokuulemiseen osallistumisesta, tiedonsaannista ja oikeudenmukaisuudesta ilmastolain uudistuksessa saattoi vastata Otakantaa.fi-sivustolla kuudella kielellä: suomi, ruotsi, englanti, koltansaame, inarinsaame ja pohjoissaame. Kuuleminen oli avoinna 12.10.-12.11.2020, ja siihen vastattiin 218 kertaa. Vastauksista 12 oli englannin kielellä ja viisi saamen kielillä. Kysymyksiin vastattiin anonymisti, eli vastaajilta ei edellytetty taustatietojen antamista.

Osallistumista, tiedonsaantia ja oikeudenmukaista siirtymää koskevassa kyselyssä⁵ oli kolme temaattista osiota, jotka käsitelivät kansalaisosallistumista, tiedonsaantia ja oikeudenmukaisuutta ilmastolain valmistelussa. Kyselyssä oli 11 avovastauskysymystä ja yksi monivalintakysymys, joka koostui kymmenestä alakysymyksestä. Yhteensä kysymyksiä oli siten 21.

Alkuperäiskansan eli saamelaisten oikeuksia koskevassa kyselyssä⁶ oli viisi kysymystä, jotka kaikki olivat avovastauskysymyksiä. Kysymykset on listattu Liitteessä A. Verkkokyselyyn pystyi vastaamaan suomeksi, koltansaameksi, inarinsaameksi ja pohjoissaameksi. Kyselyyn tuli yhteensä 33 vastausta.

Analysoimme avovastaukset laadullisena sisällönanalyysinä. Tunnistimme analyysissä vastauksista teemoja ja luokittelimme vastaukset yleisempien yhteisten teemojen perusteella kategorioihin (Strauss & Corbin, 1998). Havainnollistamme kategorioita tulosten raportoinnissa otteilla osallistujien vastauksista. Yleisimmät aineistossa esiintyneet kategoriat on esitelty kunkin kysymyksen analyysin yhteydessä. Monivalintakysymykset analysoimme tarkastelemalla vastausjakautumia.

Vastauksia ei ole arvioitu sen perusteella, ovatko ne oikein vai väärin tai hyviä ja huonoja. Tulokset raportoidaan niin, että yksittäistä vastaajaa ei pysty tunnistamaan.

Tietoja käsitellään seuraavalla yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaisella perusteella: yleistä etua koskeva tehtävä, tieteellinen tutkimus (tietosuojalain 4§:n 3 kohta).

Avoimeen verkkokyselyyn saattoi vastata kuka tahansa. On kuitenkin mahdollista, että lopullinen vastaajajoukko saattoi painottua niihin henkilöihin, jotka olivat jo entuudestaan perehtyneet uudistukseen sekä niihin, joilla on vahva mielipide asiasta. Tämä on syytä huomioida tulosten tulkinnassa. Lisäksi digitaaliseen kyselyyn osallistuminen on mahdollista vain niille kansalaisille, joilla on siihen riittävät digitaaliset taidot. Vastaukset eivät siten ole edustava otanta suomalaisten mielipiteistä eli niistä ei voi päätellä yleisesti suomalaisten kantoja osallistumiseen, tiedonsaantiin ja oikeudenmukaisuuteen ilmastolain uudistuksessa. Sitä vastoin kyselyn analyysi tuo esiin kansalaisten näkemyksiä ja ideoita osallistumisesta, tiedonsaannista ja oikeudenmukaisuudesta. On tärkeä tietää, millaisia merkityksiä kansalaiset antavat näille laajoille ja monimerkityksellisille käsitteille, koska se auttaa ilmastolain tietopohjaisessa valmistelussa.

Viitteet

1 Lisätietoa ilmastolain uudistamisesta:

<https://ym.fi/ilmastolain-uudistus>

2 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

3 <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2004/20040122>; Sopimuksesta yleisesti <https://unece.org/environment-policy/public-participation/aarhus-convention/introduction>

4 <https://ym.fi/ilmastolainsaadanto>

5 Kysely on nähtävissä tässä linkissä:

<https://www.otakantaa.fi/fi/hankkeet/505/osallistuminen/914/kysely/>

6 Kysely on nähtävissä tässä

linkissä: <https://www.otakantaa.fi/fi/hankkeet/505/osallistuminen/915/kysely/>

3 Kansalaisosallistuminen

3.1 Avoimet kysymykset kansalaisosallistumisesta (kysymykset 1.1-1.5.)

Analyysimenetelmä

Jokainen vastaus kysymyksiin 1.1.-1.5. on analysoitu niin, että vastauksen sisältö on luokiteltu yhteen tai useampaan analyysissä tunnistettuun kategoriaan. Yksi vastaus voi sisältää yhdestä kolmeen kategoriaa. Kategoriat eivät ole toisiaan poissulkevia. Allaolevassa tekstissä olevat sitaattit ovat otteita verkkokuulemiseen jätetyistä vastauksista.

Tulosten tulkinta

Koska kyseessä on itsevalikoitunut vastaajajoukko eikä satunnaisotos, tulokset eivät edusta laajemmin kansalaisten näkemyksiä eikä niitä tule sellaiseksi tulkita. Tuloksissa olennaista ovat laadullisen analyysin tulokset eli vastaajien monipuoliset näkemykset kansalaisosallistumisesta. Ne voivat auttaa ymmärtämään kansalaisosallistumisen mahdollisuuksia ja haasteita sekä arvioimaan kansalaisosallistumisen hyödyllisyyttä ilmastolain yhteydessä.

3.1.1. Kansalaisten vaikutusmahdollisuudet ilmastosuunnitelmien valmistelussa ja toteutuksessa

MITEN KANSALAISTEN TULISI SAADA VAIKUTTAA ILMASTOSUUNNITELMIIN TAI NIIDEN TOTEUTUKSEEN? (KUVIO 1)

Analyysin tulokset

Vastauksissa nousivat esiin tarve antaa kansalaisille mahdollisuuksia osallistumiseen eri muodoissa sekä

digitaalisesti että ei-digitaalisesti. Vastausten perusteella kansalaisille ei aina ole selvää, mitä osallistuminen merkitsee vaikuttamisen ja vaikuttavuuden kannalta ja mikä kansalaisvaikuttamisessa on sitovaa päätöksentekoa. Kansalaisosallistumisen kytkös yhdenvertaisuuteen tunnistettiin vastauksissa sekä osallistumisen muotoihin että tiedonsaantiin liittyvänä kysymyksenä. Yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien ja kattavan tiedonsaannin rinnalle nousi toisaalta tieteellisen ja / tai asiantuntijatiedon arvostus ja sen tärkeys osana faktoihin perustuvaa ja puolueetonta ilmastolain valmistelua. Myös tiedon luotettavuus ja selkeys on tärkeä osa tätä kokonaisuutta. Kansalaisosallistumista ei toisaalta pidetty aina toivottavana tai välttämättömänä ilmastopolitiikan osana, vaan edustuksellinen demokraattinen järjestelmä katsottiin riittäväksi.

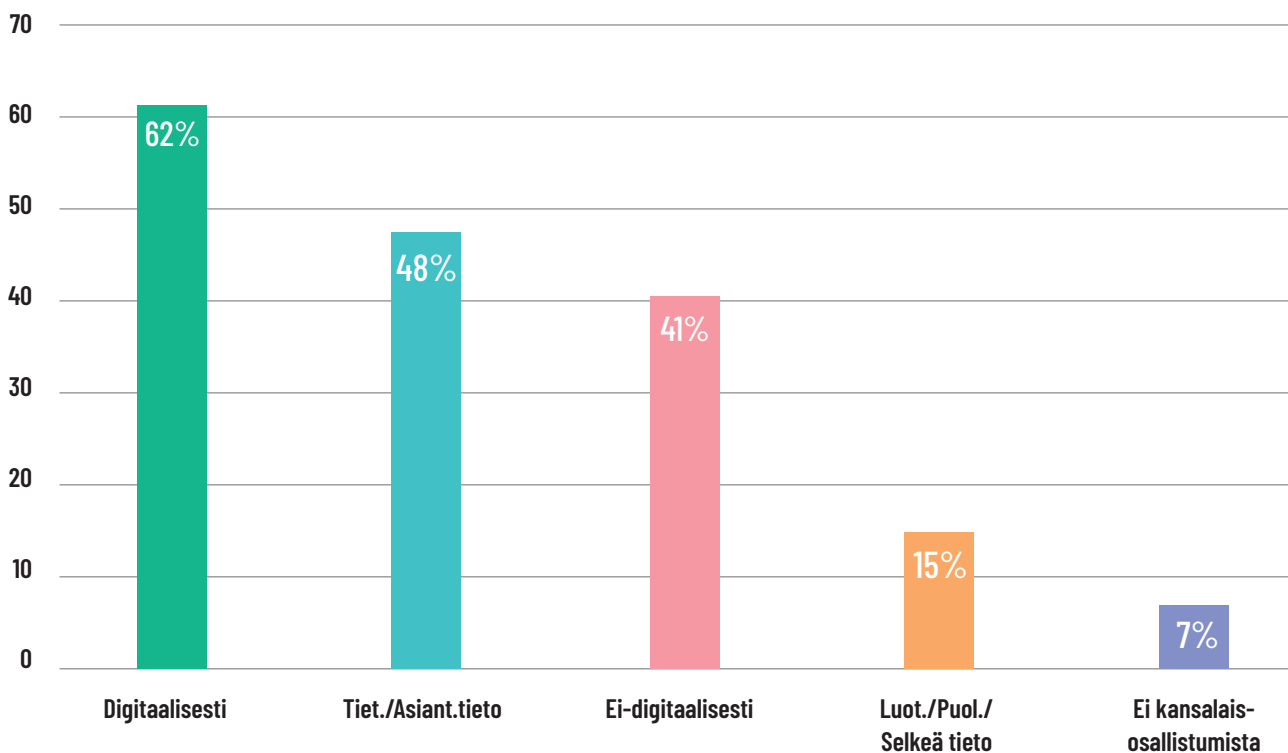
Kansalaisosallistumisen muodot: Digitaalisesta ei-digitaaliseen ja niiden yhdistelmään

Vastauksissa tulivat esiin sekä digitaaliset että ei-digitaaliset kansalaisosallistumisen muodot, joita voitaisiin käyttää ilmastosuunnitelmien työstämiseen. Vastaajat esittivät näitä osallistumiskeinoja sekä ilmastosuunnitelmien valmisteluun ja toteuttamiseen että ilmastopoliittisista asioista tiedottamiseen.

Digitaalisista osallistumiskeinoista vastauksissa mainittiin mm. verkkokyselyt, avoimet verkkokuulemiset, webinaarit, luonnosten kommentointi verkossa, lausuntokierrokseen osallistuminen, mahdollisuus suoraan vuoropuheluun lainvalmistelijoiden kanssa ja lainvalmistelun seuraaminen paikan päällä. Osallistujat esittivät myös yksityiskohtaisia ehdotuksia digitaalisen osallistumisen toteuttamiseksi, kuten esimerkiksi seuraavissa vastauksissa:

”Matalan kynnyksen verkkopalvelu, jossa voi tutustua suunnitelmiin ja ilmaista mielipiteensä niistä. Palveluun pitäisi liittyä palautejärjestelmä, joka käyttäisi vaikka sisällönanalyysiä kommenttien sisällön analysointiin ja tunnistaisi sisällöstä nousevat huolen aiheet, joista luokitellen ja klusteroiden tekisi yhteenvedon. Yhteenvetopalaute pitäisi myös kohtuullisella aikataululla viestiä yleisölle, jotta se kokisi mielipiteensä tulleen noteeratuksi.”

Miten kansalaisten tulisi saada vaikuttaa ilmastosuunnitelmiin tai niiden toteutukseen? N=188

Kuvio 1. Yleisimmät kategoriat osallistujien vastauksissa kysymykseen 1.1.: Miten kansalaisten tulisi saada vaikuttaa ilmastosuunnitelmiin tai niiden toteutukseen? Ilmastopoliittinen-kategoria tarkoittaa vastauksia, joissa esitettiin ilmastopoliittisia kannanottoja.

”Ilmastosuunnitelmien luonnokset voisi esitellä samansisältoisissä webinaareissa, joita voisi seurata henkilökohtaiselta näytöltä, tai jos sellaista ei ole, niin webinaareja voisi kerääntyä seuraamaan kunnantalolle tai muuhun vastaavaan julkiseen tilaan. Webinaareissa tulisi olla mahdollisuus esittää kysymyksiä ja jättää kirjallisesti mielipiteensä.”

Ei-digitaalisista osallistumiskeinoista mainittiin mm. kyselyt, puhelinhaastattelut sekä kuulemiset paikallisesti kuten kirjastoissa, kouluissa ja kansalaisjärjestöjen kautta, kuten esimerkiksi seuraavissa vastauksissa:

”Vaikutusmahdollisuuksia eri tasoilla: kunta, maakunta, kansalliset suunnitelmat. Digitaalisia alustoja mutta myös keskustelutilaisuuksia ja työpajoja, erityishuomio nuoriin, että saadaan heidän äänensä mukaan. Erityisesti kuntatasolla paikallisilla asukkailla suuri merkitys suunnitelmien

toteuttamiseen, paikallistietämyksen hyödyntäminen suunnitelmien laadinnassa ja toteutuksessa on tärkeää.”

”Vanhan lain pohjalta, että luonnoksiin saa tutustua digitaalisesti ja paperisessa muodossa (esim. kirjastoissa). Kansalaisten tulee saada esittää oma mielipiteensä samalla tavalla. Kansalaisten mielipiteitä voisi sitten käyttää kuten tätä kyselyä, tehdä koosteen ja antaa virkamiehille jne. tiedoksi, että mikä asia on pinnalla. Vaikuttamismahdollisuus lisää myös ilmastotöiden houkuttelevuutta kansalaisissa.”

Kansalaisosallistumisen rooli: Ideoiden ja tiedon lähde

Vastaajat ymmärsivät kansalaisosallistumisen monella tavalla: osallistumiseksi lainvalmisteluun ja ilmastopoliittisten toimien toteuttamiseen sekä osallistumiseksi

ruohonjuuritasolla ja vapaaehtoistoimin ”ilmastotalkoisiin”. Vastaajat näkivät kansalaisosallistumisen roolin ilmastosuunnitelmien valmistelussa pääsääntöisesti neuvoa-antavana uusien ideoiden ja tiedon lähteenä lainvalmistelijoille:

”Ruohonjuuritason kokemusten ja huolien kuuleminen on arvokas tiedonlähde, joka tulee tunnistaa kansallisia ilmastosuunnitelmia laatiessa.”

Vastauksissa tuotiin kuitenkin esiin myös mahdollisuutta vaikuttaa ilmastosuunnitelmiin sitovan kansanäänestyksen kautta. Osallistavan ja suoran demokratian välimuotona esitettiin kansalaisraatia tai kansalaispaneelia, joka voisi keskustella ja äänestää tärkeimmistä ilmastopoliittisista toimista. Raadin mielipide otettaisiin huomioon toimien valmistelussa ja niistä päätettäessä (Kts. myös analyysin tulokset kansalaisraatiin liittyvään kysymykseen).

Vastausten perusteella kansalaisille ei ole aina selvää, mikä rooli kansalaisosallistumisella olisi ilmastotoimien valmistelussa ja toteuttamisessa. Osa vastaajista ymmärsi kansalaisosallistumisen tarkoittavan, että kansalaisilla olisi päätöksenteko-oikeus ilmastopoliittisiin toimiin. Päätöksenteko-oikeus herätti huolta joissakin vastauksissa, koska kansalaisilla ei koettu olevan tarpeeksi valmiuksia, kuten tietoa, valveutuneisiin päätöksiin ilmastotoimista.

”Kansalaisten ei tulisi päästä vaikuttamaan toimien ja sitä kautta niiden vaikutusten laajuuteen, mutta toimien ja ratkaisujen muotoihin kyllä. Eli tieteen ja tutkimusten perusteella havaitut muutokset pitää toteuttaa niiden tarvitsemassa laajuudessa ja siihen kansalaisten omien mielipiteiden ei tule päästä vaikuttamaan.”

Osa vastaajista koki kansalaisosallistumisen mielekkääksi vain tärkeimpien ilmastopoliittisten toimien yhteydessä. Tärkeänä osallistumismahdollisuutena mainittiin myös vaikuttaminen ilmastokysymyksiin kansalaisjärjestöjen kautta.

Kansalaisosallistuminen yhdenvertaistavana tekijänä

Kansalaisosallistumisen nähtiin tuovan yhdenvertaisuutta lisääviä vaikuttamismahdollisuuksia kansalaisille.

”Eri ihmisryhmien, kuten lasten ja nuorten, vammaisten henkilöiden ja alkuperäiskansa saamelaisten, osallistumismah-

dollisuuksiin tulee kiinnittää erityistä huomiota ja heidän mahdollisuutensa vaikuttaa toimenpiteisiin tulee varmistaa sukupuolten tasa-arvo kaikessa osallistumisessa huomioiden. Erityisesti yksilöt ja ryhmät, joiden elämään ilmastokriisi ja ilmastotoimet vaikuttavat merkittäväällä tavalla, tulee ottaa mukaan ilmastotoimien suunnitteluun, toimeenpanoon, seurantaan ja arviointiin. Ymmärrettävää ja saavutettavaa tiedonsaantia ilmastoasioista tulee edistää, jotta kansalaiset voivat vaikuttaa ilmastotoimiin.”

Vastaajat myös kokivat, että osallistuminen ja vaikuttamismahdollisuudet voivat sitouttaa kansalaiset ilmastopoliittisten toimien toteuttamiseen.

Toisaalta vastauksissa tuli esiin myös huoli kansalaisosallistumisen mahdollisista kielteisistä puolista: mielipiteiden kärjistymisestä, tunteiden korostumisesta keskusteluissa faktatiedon sijaan, epätasa-arvoisista vaikutusmahdollisuuksista ja ”näennäisistä osallistumismahdollisuuksista”:

”Kansalaisten osallistuminen ja osallistaminen on siis kaksijakoinen asia: näennäisosallistaminen on ajanhukkaa ja rapauttaa uskoa lainsäätäjään, joten osallistumisella tulisi olla todellista vaikutusta. Osallistuminen ei kuitenkaan saisi olla kilpahuutoa, ja päästövähennysten raamien ei tulisi olla osallistujien päätettävissä.”

Tehokasta tiedottamista ilmastotoimien valmistelun eri vaiheissa toivottiin sekä digitaalisessa että ei-digitaalisessa muodossa ja perinteisessä ja sosiaalisessa mediassa. Vastauksissa todettiin, etteivät pelkät osallistumismahdollisuudet riitä, vaan kansalaiset tarvitsevat myös tietoa ilmastopoliittisista toimista ja niihin liittyvistä tärkeistä aiheista.

Asiantuntijatiedolla tärkeä rooli ilmastopolitiikassa

Vastaajat korostivat tieteellisen ja/tai asiantuntijatiedon roolin tärkeyttä ilmastopoliittisten toimien perustana. Osa vastaajista koki tieteellisen/asiantuntijatiedon soveltamisen ilmastosuunnitelmiin ensisijaisen tärkeänä ja tärkeämpänä kuin kansalaisosallistumisen. Toisaalta vastauksissa tuli myös esiin, ettei tieteellisen/asiantuntijatiedon ja kansalaisosallistumisen tarvitse välttämättä olla toisiaan poissulkevia elementtejä. Vastajien mukaan ilmastopoliittisten toimien suunnittelussa voidaan antaa kansalaisille ajankohtaista tieteellistä/asiantuntijatietoa, joka toimii kansalaisosallistumisen pohjana.

3 Kansalaisosallistuminen

”Mielestäni parasta olisi, jos asiantuntijat laatisivat ehdotukset ja niiden pääperiaatteet tieteelliseen tietoon perustuen. Kansalaiset voisivat vaikuttaa puolestaan suunnitelmien yksityiskohtiin mm. vastaamalla mm. verkkokyselyihin.”

Kansalaiset kaipaavat luotettavan ja selkeää tietoa

Vastauksissa korostettiin luotettavan/ puolueettoman tiedon ja selkokielisen/ selkeän tiedon tärkeyttä. Osallistujat toivoivat, että ilmastopoliittikka perustuisi luotettavaan ja puolueettomaan tietoon ja että kansalaiset pääsisivät helposti käsiksi tähän tietoon. Vastauksissa toivottiin konkreettista tietoa ilmastolaista ja ilmastopoliittisista toimista: esimerkiksi siitä, miten toimet vaikuttavat kansalaisiin, yrityksiin ja valtioon sekä mitä toimet maksavat. Tiedon toivottiin olevan myös mahdollisimman selkeää/ selkokielistä. Vastaajat eivät eritelleet, tarkoittavatko he selkokielisyydellä esteettömyyttä vai selkeää, yleistajuista kieltä, jossa on mahdollisimman vähän epäselvää terminologiaa.

”Kansalaisille tulisi olla verkossa saatavana selkokielinen tiivistelmä ilmastosuunnitelmista, jossa on suorat linkit yksityiskohtaisempiin julkisiin dokumentteihin. Tiivistelmässä tulisi ilmoittaa, mihin asioihin liittyvään päätöksentekoon voidaan vaikuttaa. Tiivistelmässä täytyy olla korostettuna konkreettiset muutokset lainsäädännössä.”

Ei kansalaisosallistumista

Osa vastaajista koki, ettei kansalaisten tarvitse osallistua ilmastosuunnitelmien tekemiseen. Tätä näkemystä perusteltiin mm. edustuksellisen demokratian rakenteella: kansalaiset äänestävät kansanedustajat eduskuntaan, ja kansanedustajien tulee sitten hoitaa ilmastopoliittisten toimien suunnittelu ja valmistelu. Näkemystä perusteltiin myös ilmastoasioiden monimutkaisuudella: vastauksissa epäiltiin, ettei kansalaisilla ole riittävästi tietoa ilmastoasioista eikä heidän osallistumisestaan voi siksi olla hyötyä. Kansalaisosallistumisen koettiin myös monimutkaistavan ja hidastavan päätöksentekoa:

”Ilmastopäätöksissä tulee tehdä päätökset parhaan olemassa olevan tieteellisen tiedon perusteella. Kansalaisten mielipiteet vesittävät pakolliset ympäristön kannalta tarpeelliset toimenpiteet.”

”Ilmastosuunnitelmien laatiminen tulisi olla tieteellisten asiantuntijoiden vastuulla. Päätöksistä tulisi informoida kansalaisille mahdollisimman avoimesti ja tehokkaasti. Koska ilmas-

tonmuutoksen hillinnän kanssa on huutava kiire, ei ole aikaa antaa päätösvaltaa näistä asioista kaikille kansalaisille.”

Suosituks

Tulosten perusteella esitämme seuraavat suositukset:

- Jos kansalaisosallistumista käytetään ilmastosuunnitelmien valmistelussa, osallistumiseen olisi hyvä tarjota monipuoliset mahdollisuudet sekä digitaalisesti että ei-digitaalisesti. Kansalaisten vastauksissa esitetyt verkkokuulemiset ja luonnosten kommentointi verkossa voivat olla hyviä keinoja osallistaa kansalaisia.
- Osallistumisen yhdenvertaisuuden varmistamiseksi digitaalisten keinojen lisäksi olisi hyvä järjestää ei-digitaalisia osallistumiskeinoja soveltavia, esteettömiä tilaisuuksia mahdollisimman kattavasti eri puolilla maata. Näissä voitaisiin tehdä yhteistyötä oppilaitosten, kirjastojen, kuntien ja järjestöjen kanssa.
- Kansalaisosallistuminen voi tapahtua ilmastosuunnitelmien valmisteleminen ja toteuttamisen eri vaiheissa. Ihanteellista olisi, että kansalaisilla olisi mahdollisuus osallistumiseen politiikkatoimien elinkaaren ajan valmistelusta toteuttamiseen ja arviointiin.
- Digitaalisessa osallistumisessa voidaan käyttää monipuolisia keinoja ideoiden joukkoistamisesta luonnosten reaaliaikaiseen kommentointiin.
- Ei-digitaalisessa osallistumisessa voivat toimia mm. työpajat, paikalliskuulemiset ja puhelinhaastattelut.
- Kansalaisosallistumisen yhteydessä tulee varmistaa tieteellisen/ asiantuntijatiedon saatavuus. Osallistumismahdollisuuksien yhteydessä tulee viestiä selkeästi, mihin tietoon ilmastotoimien suunnittelu perustuu ja mitä vaihtoehtoisia toimia voitaisiin harkita.
- Osallistumismahdollisuuksien tiedottamisessa on tärkeää keskittyä viestinnän selkeyteen ja ymmärrettävyyteen. On myös selkeästi viestittävä, miksi osallistumismahdollisuuksia tarjotaan ja miten kansalaisosallistuminen voi vaikuttaa.

3.1.2. Kansalaisosallistuminen lainvalmistelun eri vaiheissa

MISSÄ VAIHEESSA OSALLISTUMISEN PITÄISI OLLA MAHDOLLISTA? (KUVIO 2)

Analyysin tulokset

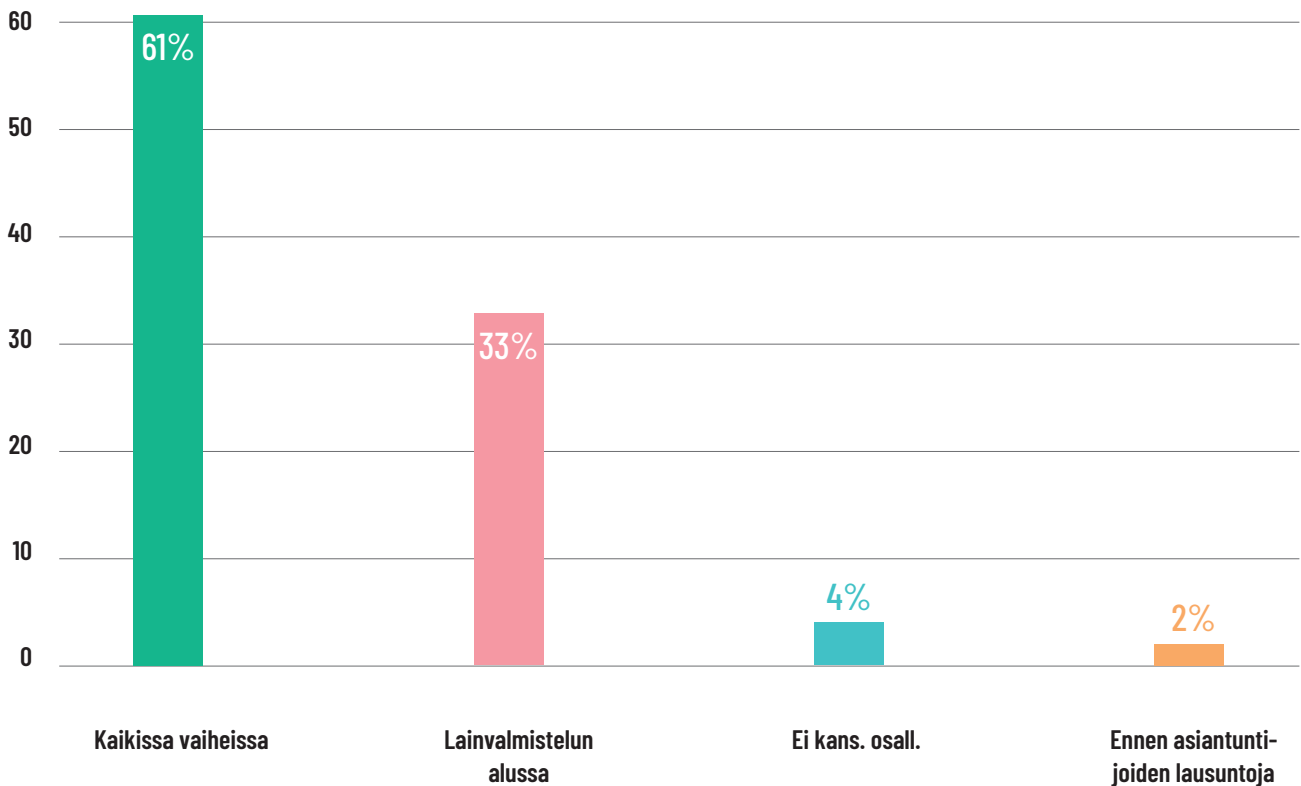
Kansalaisosallistuminen nähtiin tarpeelliseksi lainvalmistelun eri vaiheissa suunnittelusta luonnosteluun, luonnoksen kommentointiin ja ilmastotoimien toteuttamiseen.

Osallistumismahdollisuuksien tärkeyden lisäksi vastaajat korostivat osallistumisen laatua. Korkealaatuinen osallistuminen syntyy mielekkästä ja merkityksellisestä osallistumisesta. Osallistumisen on vastaajien mielestä oltava oikeasti merkityksellistä, ”ei vain muodon vuoksi” osallistumista. Vastaajat näkivät erityisesti alkuvaiheen osallistumisen tärkeänä. Vastaajat esittivät myös, että kansalaisosallistumisen muodot voisivat vaihdella eri vaiheissa.

Kansalaisosallistumista ilmastotoimien suunnittelusta toteutukseen ja arviointiin

Vastauksissa toivottiin kansalaisosallistumisen mahdollistamista kaikissa lainvalmistelun vaiheissa alusta loppuun: suunnittelusta toimeenpanoon ja päätösten seurantaan sekä arviointiin. Osallistumismahdollisuuksien lisäksi kansalaiset korostivat osallistumisen laatua: Osallistumisen on oltava oikeasti merkityksellistä, ”ei vain muodon vuoksi” osallistumista, kuten seuraavista vastauksista käy ilmi:

Missä vaiheessa osallistumisen tulisi olla mahdollista? N=184

Kuvio 2. Yleisimmät vastauskategoriat vastauksissa kysymykseen kansalaisosallistumisesta ilmastolakiprosessin eri vaiheissa.

3 Kansalaisosallistuminen

”Ehdottomasti kaikissa vaiheissa. Suunnitteluvaiheessa kokemusten ja näkemysten kuuleminen. Valmistelu- ja toteutusvaiheissa varmistettava, että päätösten implementointi vastaa varmasti suunnitteluvaiheessa esiin nousseisiin ongelmiin ja huoliin. Aito osallisuus syntyy ainoastaan sellaisten osallistumismahdollisuuksien kautta, jotka kattaa kaikki päätöksenteon vaiheet.”

”Kaikissa vaiheissa, joissa osallistuminen on oikeasti hyödyllistä suunnitelmien ja toimien kannalta. Osallistamista ei kannata tehdä vain ”muodon vuoksi”.”

”Kaikissa vaiheissa. Jos osallistumista rajoitetaan vain alkuvaiheeseen, silloin asiat eivät välttämättä hahmotu riittävän konkreettisella tasolla.”

Alkuvaiheen osallistuminen tärkeää

Vastauksissa toivottiin myös erityisesti osallistumismahdollisuuksia lainvalmistelun alkuvaiheessa, kun politiikkatoimia vasta suunnitellaan. Näissä vastauksissa korostettiin kansalaisosallistumisen tärkeyttä alkuvaiheessa muun muassa siksi, että kansalaiset saisivat todellisen mahdollisuuden vaikuttaa ja että heidän osallistumisellaan olisi varmasti merkitystä. Nämä seikat lisäisivät osallistumismotivaatiota.

”Jokaisessa vaiheessa, mutta etenkin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, silloin osallistumismotivaatio on korkeimmillaan, koska ajatellaan, että vielä on mahdollisuus vaikuttaa.”

”Suunnitteluvaiheessa, jotta kansalaisille syntyy tunne siitä, että he oikeasti voivat olla mukana ja vaikuttaa. Päätöksenteossa toki kuunneltava aina ilmastoasiantuntijoita ja tutkijoita, mutta kansalaiset eivät suostu ilmastotoimiin jos heillä ei ole motivaatiota tai uskoa asiaan.”

Vastajaat toivat esiin vaihtoehdon, jossa kansalaisosallistumisen muodot voisivat vaihdella eri vaiheissa. Vastajaat eivät myöskään välttämättä odota osallistumismahdollisuutta koko prosessin ajalta. Sen sijaan mahdollisuus seurata prosessia ja saada tietoa lainvalmistelun etenemisestä voi olla vastaajien mielestä riittävä.

Vastauksissa toivottiin myös avointa, läpinäkyvää ja selkeää viestintää lainvalmisteluprosessista. Vastauksissa korostettiin asiantuntijatiedon tärkeyttä kansalaisosallistumisen rinnalla.

3.1.3. Yhdenvertaisen osallistumisen turvaaminen

MITEN MIELESTÄSI VOITAIISIIN VARMISTAA KAIKILLE MAHDOLLISUUS OSALLISTUA ILMASTOLAISIA MÄÄRITELTYJEN ILMASTOSUUNNITELMIEN SUUNNITTELUUN IÄSTÄ, KOULUTUKSESTA, AMMATISTA TAI ASUINPAIKASTA RIIPPUMATTA? (KUVIOT 3 JA 4)

Analyyisin tulokset

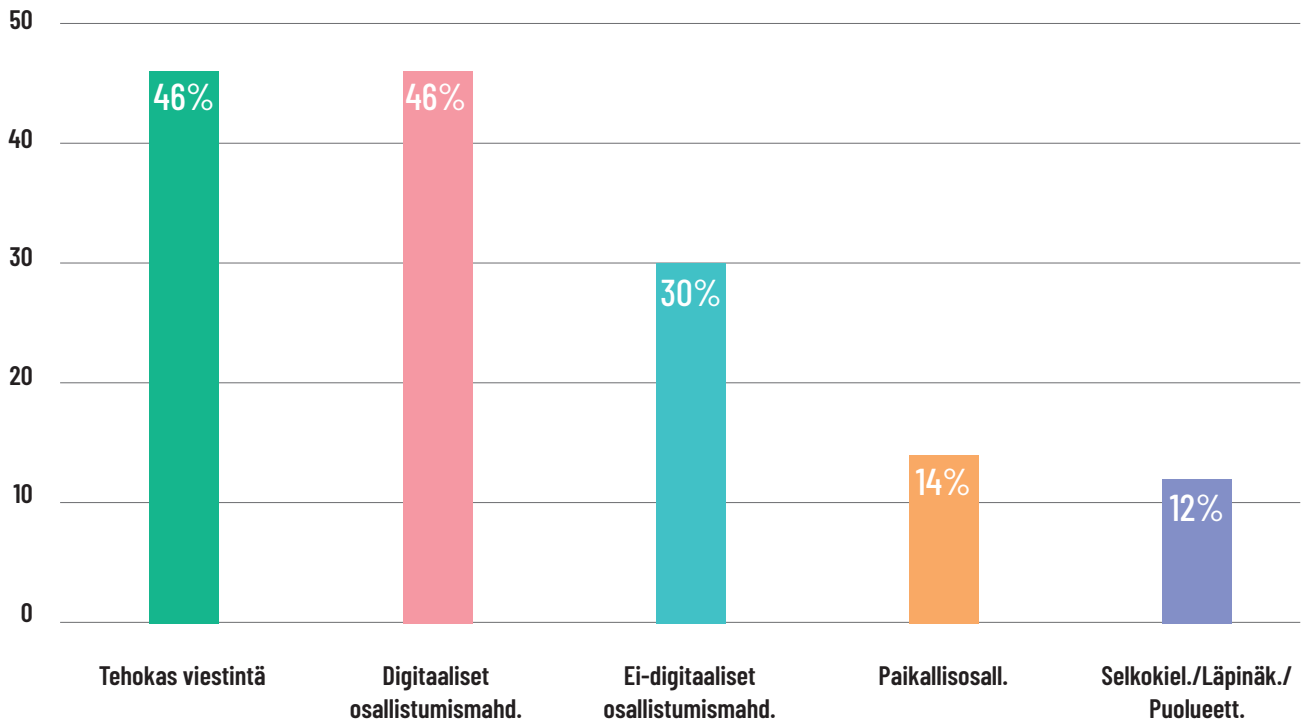
Tehokas, monikanavainen ja kattava viestintä osallistumismahdollisuuksista oli vastaajien mielestä erittäin tärkeää yhdenvertaisen osallistumisen turvaamiseksi. Tehokkaan viestinnän tavoitteeksi määrittyi vastauksissa kaksi seikkaa: kansalaisten tietoisuuden kasvattaminen osallistumismahdollisuuksista ja tarjottujen vaikutuskanavat ovat mahdollisimman monen saavutettavissa. Vastauksissa esitettiin yhteistyötä paikallisesti eri toimijoiden, kuten kuntien, kirjastojen, postien ja koulujen kanssa osallistumismahdollisuuksien järjestämisessä. Vastausten mukaan viestinnän tulisi olla yhdistelmä digitaalisia ja ei-digitaalisia keinoja. Viestinnän tulisi myös olla mahdollisimman selkokielistä, läpinäkyvää ja avointa. Nuorten, lasten ja opiskelijoiden osallistumisen koettiin vastauksissa erityisen tärkeäksi, koska ilmastopoliittiset toimet vaikuttavat erityisesti heidän tulevaisuuteensa. Osallistumiskanavat tulisi vastausten mukaan tarjota mahdollisimman monella kielellä, samoin osallistumismahdollisuuksista tiedottaminen. Monikielisyys nähtiin tärkeänä tekijänä yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien varmistamiseksi.

Tehokas viestintä: monipuoliset kanavat ja muodot

Tehokkaan viestinnän rooli yhdenvertaisten kansalaisosallistumismahdollisuuksien luomisessa korostui vastauksissa. Tehokkaan viestinnän tavoitteeksi määrittyi vastauksissa kaksi asiaa: se, että kansalaiset tietävät mahdollisuuksistaan osallistua ilmastolain valmisteluun ja että he pystyvät osallistumaan tarjottujen vaikutuskanavien kautta.

Tehokas viestintä tarkoitti vastauksissa monipuolisten digitaalisten ja ei-digitaalisten tiedotuskanavien ja osallistumismahdollisuuksien käyttöä, kuten perinteistä uutismediaa, sosiaalista mediaa, sähköpostia, webinaarien järjestämistä ja lehdistötiedotteiden lähettämistä. Vastauksissa ehdotettiin tiedottamista sidosryhmien kautta, kansalaisten tavoittamista mm. paikallisesti postin, koulujen ja kirjastojen kautta ja tapahtumien järjestämistä paikallisesti.

Miten mielestäsi voitaisiin varmistaa kaikille mahdollisuus osallistua ilmastolaissa määriteltyjen ilmastosuunnitelmien suunnitteluun iästä, koulutuksesta, ammatista tai asuinpaikasta riippumatta? N=179

Kuvio 3. Yleisimmät kategoriat vastauksissa kysymykseen yhdenvertaisen kansalaisosallistumisen turvaamisesta ilmastolain valmistelemisen eri vaiheissa.

”Tilaisuuksien järjestämisen lisäksi on panostettava viestintään, jotta päivälehdistä, somesta, katukuvasta ja muualta saadaan ohjattua ihmiset kommentoimaan ilmastolakia. Aniharva seläilee lausuntopalvelua säännöllisesti bongaten tulevia suunnitelmia.”

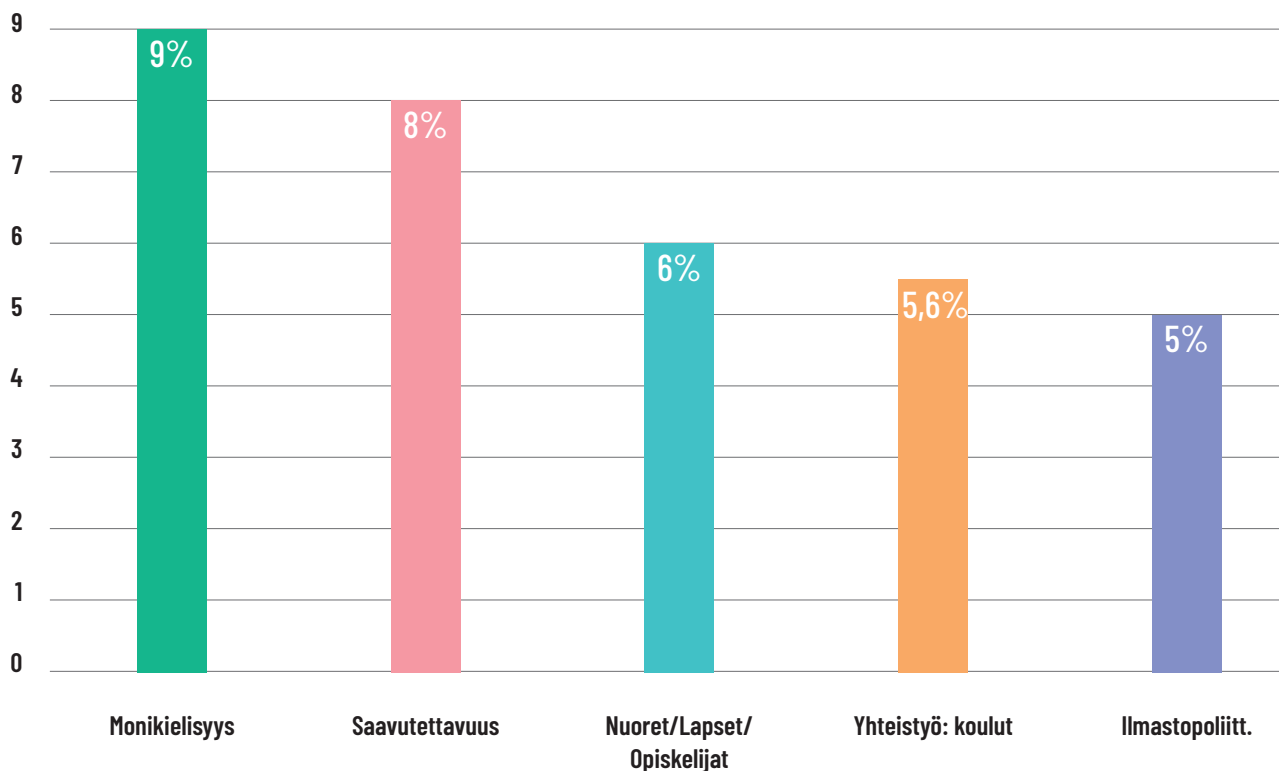
”Toistan: suurin mahdollisuuden karsija on, että tieto kommentoitavista suunnitelmista ei tavoita ihmisiä. Jos se tavoittaa, ja kommentointiväylä osoitetaan, peli on jo aikalailla voitettu. Varmin tapa on informaatioposti jokaiseen kotiin. Toiseksi varmin on luoda uutisten yhteyteen käytäntö: ”Ja seuraavaksi valtioneuvoston, -ministeriön tiedote...” siitä voisi tulla helposti uusi normaali kuten uutisten yhteydessä olevasta säätiedotuksesta. Jos töllöttimestä kuuluisi: ”ministeriön tiedote kansalaiskuulemisesta...jne. niin luulisi tuon olevan herättävä tieto.”

”Osallistumismahdollisuudesta kannattaisi tiedottaa tavallista julkisen hallinnon tiedotusta räväkämmin ja laajemmin kannattaa ottaa mukaan some, paikallismediat ja paikat, joissa ihmiset arjessaan hengaaavat. Siis esim kauppakeskukset, pubit, torit. Sometiedotuksessa esim koronasta on tiedotettu yhteistyössä someammattilaisten kanssa, mikä on ollut hyvä strategia verrattuna siihen, että julkinen hallinto tuottaisi itse sisältöä.”

Monimediaisuus

Myös tiedottamisen muodon tärkeys tuli vastauksissa esiin. Perinteisen kirjallisen tiedottamisen lisäksi tietoa tulisi havainnollistaa visuaalisesti mm. infografiikoin sekä monimediaisesti käyttäen mm. digitaalisia keinoja, videota ja ääntä. Yhdenvertaisiin osallistumismahdollisuuksiin kuuluvat vastausten mukaan myös teknisten alustojen ja sovellusten käyttäjystävällisyys.

Miten mielestäsi voitaisiin varmistaa kaikille mahdollisuus osallistua ilmastolaissa määriteltujen ilmastosuunnitelmien suunnitteluun iästä, koulutuksesta, ammatista tai asuinpaikasta riippumatta? N=179

Kuvio 4. Yleisimmät kategoriat vastauksissa kysymykseen yhdenvertaisen kansalaisosallistumisen turvaamisesta ilmastolain valmistelemisen eri vaiheissa.

”Koronatiedotuksesta voisi ottaa mallia. Informaatiota pitää tarjota sekä kirjallisessa muodossa, että myöskin visuaalisesti kuvien/käsitekarttojen/aikajanojen kautta havainnollistettuna, sekä video/audio-muodossa. Ei kuivakkaa ja vaikeastiymmärrettävää kapulakieltä, vaan info lyhyesti ja ytimekkäästi että on helppo lukea ja ymmärtää sisältö, ja vaikka lisäksi mahdollisuus tutustua aiheeseen pidemmin (ja edelleen selkeästi); netissä esim. painamalla ”lue lisää”-nappia, muissa kanavissa kerrottuna mistä löytää lisää infoa. Kaiken informaation ja suunnitelmien pitää löytyä selkeästi yhdestä osoitteesta.”

”Sekä tiedon löytäminen, että osallistumismahdollisuuden käyttäminen pitää olla helppoa ja yksinkertaista. Käyttäjäkokeuksia kannattaa kysellä myös pitkin matkaa ja tehdä palvelumuotoilua jatkossakin. Hyvinä esimerkkeinä tulee mieleen Koronavilkun lataamisen ja käytön helppous ja korona-tiedotussivun selkeys paikalliselle tasolle vievine linkkeineen.”

Saavutettavuus, selkokieliyys, läpinäkyvyys ja avoimuus

Vastauksissa toivottiin, että osallistumismahdollisuuksien tiedottamisessa ja itse osallistumismahdoli-

suuksissa turvattaisiin saavutettavuus ja että niissä käytettäisiin mahdollisimman selkeää kieltä. Vastauksissa heijastui huoli siitä, että ilmastoasiat voivat näytettyä kansalaisten näkökulmasta monimutkaisina ja vaikeaselkoisina. Tämä voi heikentää motivaatiota osallistua.

”Viesti tulee muotoilla siten, että tämä on tärkeää ja koskettaa kaikkien arkea. Viestinnässä tulee huomioida selkokieliyys, jossa voidaan hyödyntää (kotimaisten) kielten osaajia. Samoin viestinnässä tulee keskittyä konkreettisiin asioihin, jotta myös ilmastoasioista ei niin perillä olevat kokevat osallistumisen mielekkääksi.”

”Ilmastotoimien osallisuuden suunnittelussa pitäisi jatkossa panostaa nykyistä huomattavasti enemmän siihen, että ilmastotoimien kommentointi on mahdollista monenlaisilla pohjatiedoilla. Päätösten ja ehdotusten taustoittavan tiedon tulee olla selkeää ja helposti ymmärrettävää. Tämä on helppompaa varmistaa, kun osallisuus kytketään ilmastolailla osaksi kaikkea ilmastotoimien valmistelua.”

Vastauksissa toivottiin myös läpinäkyvyyttä kansalaisosallistumisella kerätyn tiedon prosessointiin. Läpinäkyvyys varmistaisi, että kansalaisosallistuminen otetaan huomioon ilmastotoimien suunnittelussa ja että päättäjät reagoivat siihen perustellen päätöksensä.

”On varmistettava ja näytettävä konkreettisesti, että kansalaisilta saadut mielipiteet ja kysymykset on käsitelty ja kannanotot ymmärrettävästi perusteltu.”

”Osallistuminen tulisi porrastaa siten että kulku portaalta toiselle (yksilö> kyläyhteisö tai vastaava> kunta> valtio) olisi avointa ja informaatio selkeää, toistuvaa, kunnolla esillä olevaa.”

Paikallinen osallistuminen ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa

Vastauksissa esitettiin yhteistyötä paikallisesti eri toimijoiden, kuten kuntien, kirjastojen, postien ja koulujen kanssa osallistumismahdollisuuksien järjestämisessä. Paikallisosallistumisen koettiin tavoitettavan kansalaiset kattavammin kuin mahdollisesti etäiseksi jäävät valtakunnalliset vaikutuskanavat. Vastauksissa ehdotettiin muun muassa kansalaisosallistumisen järjestämistä kuntien kautta esimerkiksi paikallisissa työpajoissa.

”Kunnat voisivat olla vastuussa kansalaisten mielipiteiden keräämisestä. Siten tavoitettaisiin kaikki kansalaiset, joilla on kotikunta, yhdenvertaisesti.”

”Myös työpaikkojen ja erilaisten laitosten (koulut, hoitolaitokset jne...) kautta tiedon levittäminen ja vaikuttamismahdollisuuksien tarjoaminen, esim. työ- tai opiskeluaikasta varattu aikaa kyselyihin vastaamiseen. Pitää kuitenkin muistaa, ettei kaikki ihmiset ole minkään työpaikkayhteisön tai laitoksen piirissä, ja huolehtia muista tiedotuskanavista yhtä lailla.”

”Kuntakohtaiset workshopit, kommenttitaulut todellisuudessa ja internetissä (ja miten tämä kaikki tieto datamainataan laadullisiin tilastoihin, avainsanat jotka korostuvat on nostettava esille julkiseen keskusteluun osana ”digidemokratiaa”).”

”Yksilöitä kiinnostaa paikallinen konteksti. Kunnat pitää velvoittaa ilmastostrategian laatimiseen ja velvoittaa osallistamaan kuntalaiset sen toteuttamiseen.”

Erityisryhmät: Nuoret, lapset ja opiskelijat

Nuorten, lasten ja opiskelijoiden osallistumisen koettiin vastauksissa erityisen tärkeäksi, koska ilmastopoliittiset toimet vaikuttavat erityisesti heidän tulevaisuuteensa. Vastauksissa toivottiin toimenpiteitä nuorten, lasten ja opiskelijoiden tavoittamiseksi.

”Kaikkien tasa-arvoinen mahdollisuus osallistumiseen on taattava, mutta tässä voidaan perustellusti soveltaa myös ”korostetaan niiden näkemyksiä joita päätökset koskettavat” -periaatetta, eli kohdentaa viestintää etenkin nuorille (somen ja oppilaitosten hyödyntäminen). On selvää, että pelkkä tiedon saavilla olemisen ei riitä, jos osallistujiksi halutaan laaja ja heterogeeninen joukko suomalaisia. Kuntia voidaan varmasti hyödyntää alueellisen tasa-arvon toteuttamiseksi ja ehkäpä ammattiliittoja eri ammattiryhmien saavuttamiseksi?”

”Ilmastotoimet liittyvät vahvasti tulevaisuuteen. Lasten ja nuorten mahdollisuus osallistua tulee taata. Kenties voitaisiin järjestää ilmastolakiin liittyviä työpajoja ja kuulemisia ja myös tiedottaa vaikuttamismahdollisuuksista ahkerasti koulujen ja varhaiskasvatuksen suuntaan.”

Monikielisyys luo yhdenvertaisia osallistumismahdollisuuksia

Osallistumiskanavat tulisi vastausten mukaan tarjota mahdollisimman monella kielellä, samoin osallistumismahdollisuuksista tiedottaminen. Monikielisyys nähtiin

3 Kansalaisosallistuminen

vastauksissa tärkeänä seikkana yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien varmistamiseksi.

”Osallistumisen pitää olla mahdollista eri kielillä, jotta myös kielivähemmistöihin kuuluvat voivat ilmaista näkemyksiään ilmastotoimista.”

Suositukseset

- **Tehokas viestintä.** Kansalaisten osallistumismahdollisuuksista on tiedotettava tehokkaasti. Viestinnän toteuttamisessa on huomioitava mahdollisimman monipuoliset viestintäkanavat perinteisestä mediasta sosiaaliseen mediaan ja valtakunnallisesta tiedottamisesta kansalaisten tavoittamiseen paikallisesti.
- **Selkokieliisyys.** Sekä viestinnässä että kansalaisosallistumiskanavissa tulee keskittyä selkeäkielisyteen. Ilmastopolitiikka ja ilmastotoimet voivat olla vaikeaselkoisia asioita, ja yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien turvaamiseksi avainkäsitteet tulee määrittellä selkeästi.
- **Yhteistyö paikallisesti ja valtakunnallisesti.** Sekä kansalaisosallistumisen toteuttamisessa että tiedottamisessa kannattaa tehdä yhteistyötä paikallisesti koulujen, kirjastojen ja muiden paikallistoimijoiden kanssa ja valtakunnallisesti mm. järjestöjen ja sidosryhmien kanssa. Näin tieto osallistumismahdollisuuksista leviää mahdollisimman laajalle ja osallistumiskanavat ovat mahdollisimman monen ulottuvilla.
- **Yhteistyö jo suunnitteluvaiheessa.** Kansalaisosallistumismahdollisuuksia suunnittelemaan voitaisiin perustaa työ/ohjausryhmä, johon kuuluisi, mm. yleisen kirjastolaitoksen, kuntien, sidosryhmien, järjestöjen ja koululaitoksen edustajia.
- **Monikieliisyys.** Sekä tiedottamisessa että osallistumisessa on lisättävä osallistumismahdollisuuksia monikielisytydellä.

3.1.4. Erityisryhmien osallistumismahdollisuuksien turvaaminen

KUINKA OSALLISTUMINEN VOITTAISIIN TURVATA ERITYISRYHMILLE, KUTEN LAPSILLE, VAMMAISILLE JA IKÄÄNTYNEILLE? (KUVIO 5)

Analyyysin tulokset

Erityisryhmien osallistumisen mahdollistamiseksi vastauksissa esitettiin osallistumisväylien mukauttamista osallistujien valmiuksiin. Osallistuminen pitäisi myös

jalkauttaa kansalaisten omaan toimintaympäristöön, niin sanotuksi ”lähiosallistumiseksi.” Esimerkiksi lasten osallistamiseksi esitettiin osallistumismahdollisuuksien viemistä päiväkoteihin ja kouluihin yhteistyössä opettajien kanssa. Ikääntyneiden osallistamiseksi ehdotettiin tilaisuuksia, kyselyitä ja haastatteluja kirjastoissa ja hoitokodeissa. Osallistumisen tulisi olla yhdistelmä selkokieliisiä ja saavutettavia digitaalisia ja ei-digitaalisia keinoja, jotta osallistuminen olisi mahdollisimman monen ulottuvilla. Lähiosallistumisen mahdollistamiseksi tarvitaan monen yhteiskunnallisen toimijan, kuten kuntien, kirjastojen, koulujen ja järjestöjen yhteistyötä, jonka tarvetta vastaajat korostivat. Vastauksissa korostettiin myös koulutuksen tärkeyttä ilmastotiedon ja kansalaisten valmiuksien kehittämisessä. Vastauksissa ehdotettiin ilmastoasioiden sisällyttämistä eri koulutusasteiden opetussuunnitelmaan sekä kansalais- ja työväenopistojen kurssitarjontaan. Kiinnostavaa kyllä, vastauksista nousi kaksi vastakkaista kantaa lasten osallistumiseen. Osa vastaajista koki lasten osallistumisen erittäin tärkeäksi, koska ilmastotoimet koskettavat erityisesti heidän tulevaisuuttaan. Osa vastaajista puolestaan näki, ettei lasten osallistaminen ole mielekäästä, koska lapset ovat liian nuoria ymmärtämään monimutkaisia ja laajoja ilmastokokonaisuuksia.

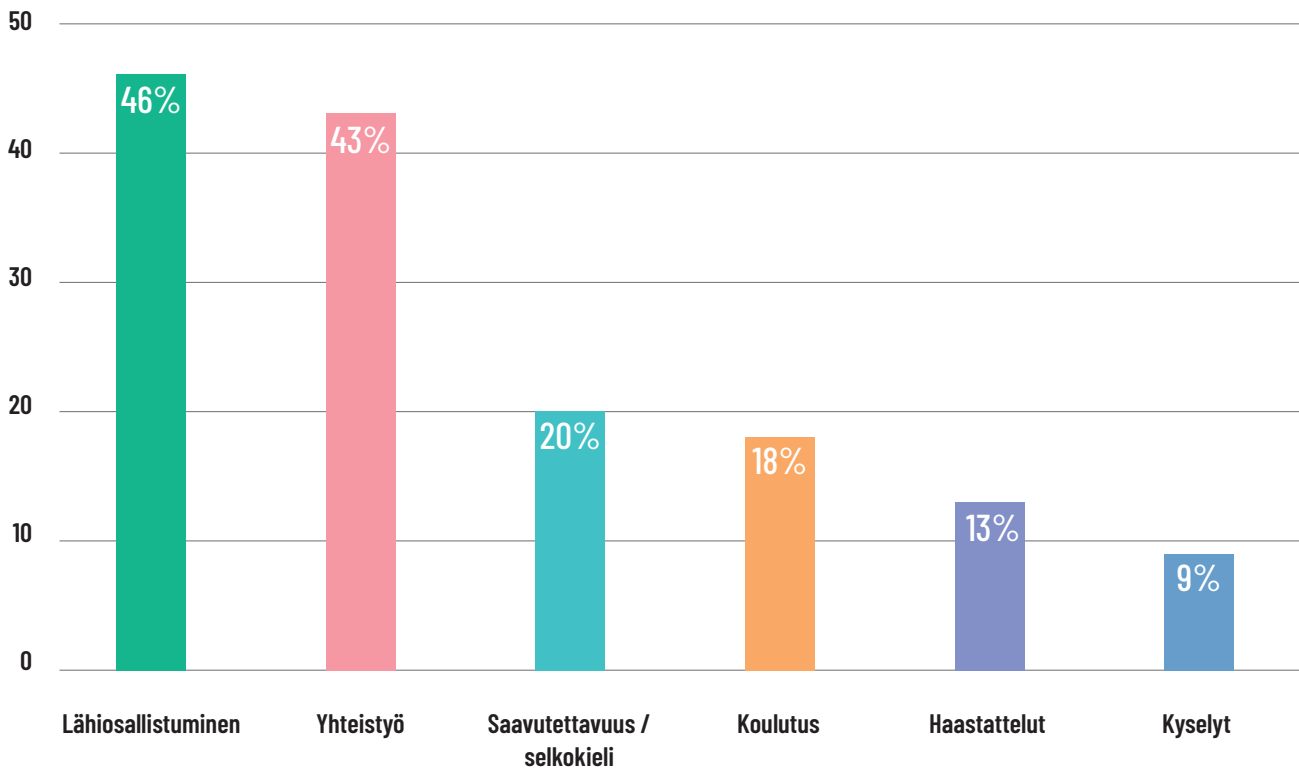
Lähiosallistuminen

Vastauksissa korostui hajautetun, paikallisen ja osallistujien valmiuksiin sovellettujen osallistumiskeinojen käyttö erityisryhmien, kuten lasten, vammaisten ja ikääntyneiden osallistumismahdollisuuksien turvaamiseksi. Osallistumista ehdotettiin tuotavaksi osallistujien lähelle: päiväkoteihin, kouluihin, kauppakeskuksiin, hoitolaitoksiin ja kirjastoihin. Tällaisessa lähiosallistumisessa osallistumiskeinot on räätälöity osallistujien valmiuksiin sopivaksi.

”Käytetään eri ryhmille luontaisia viestintämuotoja: päiväkotit, koulu, kerhot, palvelutalot ym. Tieto pitää olla kyseiselle ryhmälle ymmärrettävässä muodossa ja vaikutustapa sopiva, esim. sadutus, piirtäminen, haastattelu, kirjoittaminen jne.”

”Osallistuminen täytyy viedä heidän luokseen lapsille mahdollisuuksia päiväkodeissa esimerkiksi leikin kautta, vammaisille saavutettavia materiaaleja ja osallistavaa toimintaa mm. hoitokeskuksissa, ikääntyneille tilaisuuksia ja toimintaa esimerkiksi hoivakodeissa.”

Kuinka osallistuminen voitaisiin turvata erityisryhmille, kuten lapsille, vammaisille ja ikääntyneille? N=173

Kuvio 5. Yleisimmät kategoriat vastauksissa kysymykseen erityisryhmien osallistumisen turvaamisesta.

”Osallistumista voitaisiin toteuttaa esimerkiksi kirjastoissa, kauppakeskuksissa, kouluissa ja oppilaitoksissa tms.”

”Kuntien tiedonkeruu tavalla tai toisella. Lapsille päiväkotien ja koulujen kautta, vammaisille ja ikääntyneille kotihoitajien kautta.”

Yhteistyö

Erityisryhmien osallistumisen turvaaminen vaatii vastausten mukaan yhteistyötä useiden toimijoiden kanssa.

Yhteistyötä ehdotettiin vastauksissa muun muassa järjestöjen, yhdistysten, säätiöiden, koulujen, päiväko-

tien, kirjastojen, hoitolaitosten, vammaisten tukiryhmien ja edunvalvontaryhmien kanssa. Yhteistyön avulla erityisryhmät pystytään tavoittamaan ja tarjoamaan heille osallistumismahdollisuuksia. Yhteistyön yhteydessä mainittiin muun muassa opettajat, jotka voisivat hoitaa lasten vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksia sekä hoitajat, jotka voisivat toimia ikääntyneiden ja sairaiden apuna osallistumisessa.

”Lapsille koulun kautta. Heidän näkemyksiään voitaisiin kuulla, ja sitten esim. opettaja voisi kirjoittaa ne ylös ja lähettää eteenpäin. Esityksistä täytyy olla saatavilla selkokielinen versio.”

3 Kansalaisosallistuminen

”Konsultoidaan järjestöjä, jotka ajavat näiden ryhmien etuja. Heidän myötävaikutuksellaan viesti saadaan kohdennettua oikeaan paikkaan ja oikealla tavalla. Otetaan koronaviestinnästä mallia: se viesti on mennyt taatusti perille kevään aikana.”

Koulutus

Koulutus nousi tärkeään rooliin erityisryhmien osallistumismahdollisuuksien turvaamisessa. Vastauksissa ehdotettiin ilmastomuutoksen vaikutusten ja vaikutuskeinojen integrointia eri koulutusasteiden opetussuunnitelmaan sekä kansalais- ja työväenopistoihin.

”Ilmastomuutoksen vaikutuksista ja vaikuttamiskeinoista pitäisi opettaa ainakin peruskoulussa ja toisen asteen koulutuksessa, esimerkiksi kokonaisen pakollisen kurssin pitäminen. Myös oppilaitosten yleinen linjaus ilmastoystävällisyydestä, aktiivisuudesta vaikuttaa ja sivistää nuoria entistä enemmän olisi hyödyllistä. Kouluissa pitäisi antaa entistä enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa riippumatta taustoista.”

”Ops:iin vahva velvoittava ja monialainen ilmastokokonaisuus, joka voisi sisältää ilmastoasiantuntijavierailun ja hyvän suunnitellun paketin joka luokka-asteelle.”

Selkokieliisyys/Saavutettavuus

Vastauksissa korostettiin selkokieliisyyden ja saavutettavuuden roolia erityisryhmien osallistumisessa.

Selkokieliisyydellä ja saavutettavuudella tarkoitettiin asioiden ilmaisemista selkeästi ja ymmärrettävästi sekä niistä viestimistä saavutettavasti digitaalisesti ja ei-digitaalisesti.

”Tieto pitää olla kyseiselle ryhmälle ymmärrettävässä muodossa ja vaikutustapa sopiva, esim. sadutus, piirtäminen, haastattelu, kirjoittaminen jne.”

”Tarvitaan graafisia esitysmalleja ja mahdollisesti jonkinlaisia kohdennettuja työpajoja, joissa viestintä on esteetöntä, havainnollista (esim. rakennuspalikoilla tms) ja mahdollisesti virtuaalisia ympäristöjä, joissa voi piirtää tai rakentaa ideoita jaettavaksi. Tärkeää on pitää selkeä ja yksinkertainen kieliasu ja mahdollistaa aina osallistuminen myös mm. kuuroille ja sokeille sekä suomea, ruotsia ja englantia osaamattomille.”

Osallistumiskeinot: Haastattelut ja kyselyt

Osallistumiskeinoista haastattelut ja kyselyt nousivat vastauksissa esiin. Haastatteluilla tarkoitettiin sekä

otantahaastatteluja että vapaamuotoisempia haastatteluja erityisryhmien parissa. Kyselyillä tarkoitettiin sekä verkko- että paperikyselyjä.

”Haastatteluina, joissa esimerkiksi puolueettomat/vastauksia ohjaamattomat kysymykset.”

”Ohjatusti kouluissa, päiväkodeissa kuntakohtaisilla nettikyselyillä tai tarvittaessa kirjallisia mielipidelomakkeita hyödyntäen.”

Lasten osallistumisen puolesta ja vastaan

Osassa vastauksia korostettiin, ettei lapsille olisi syytä antaa vaikutusmahdollisuutta ilmastoasioihin, vaikka ilmasto-opetuksen määrä lisättäisiinkin koulussa. Perusteluksi esitettiin, että lapset ovat liian nuoria ymmärtämään monimutkaisia ilmastoasioita.

”Ympäristö- ja ilmasto-osaamista pitää lisätä perusopetuksen sekä toiselle asteelle. Mielestäni asioihin vaikuttaminen kuuluu vain täysi-ikäisille eli lapsille koulutusta ja vaikutuskanavat 18-vuotta täyttäneille. Ympäristö- ja ilmastoasiat ovat monimutkaisia, jotka vaativat edes perusasioiden osaamista ja erilaisten ilmastotoimien vaikutusten ymmärtämistä joka päiväiseen elämään. Lapset eivät ymmärrä vaikutusten todellista merkitystä esimerkiksi liikkumisen vaikeuttamiseen koskeissa kysymyksissä.”

Toisaalta moni vastaaja koki, että juuri lasten osallistuminen on tärkeää, koska ilmastoasiat koskettavat heidän tulevaisuuttaan. Osa vastaajista tekisi lasten osallistumisesta pakollista.

”Lasten osallistuminen pitäisi olla pakollista, koska päätökset vaikuttavat oleellisesti heidän tulevaisuuteensa.”

3.1.5. Kansalaisraati ilmastolain valmistelussa ja toteutuksessa

MITÄ MIELTÄ OLET KANSALAISSAADIN KÄYTÖSTÄ ILMASTOLAIN YHTEYDESSÄ? (KUVIOT 6 JA 7)

Kansalaisraati on osallistavan demokratian metodi, jota on esitetty käytettäväksi ilmastolain yhteydessä kansalaisosallistumisen vahvistamiseksi. Raati koottaisiin satunnaisotannalla kansalaisista, jotka keskustelisivat ilmastolaista ennen päätösten tekemistä. Kansalaisraati voisi toimia esimerkiksi suunnitelmien valmistelun

yhteydessä. Kansalaisraadista kaltaista metodia on käytetty eri puolilla maailmaa monenlaisissa politiikkakysymyksissä. Raati voi palvella eri rooleissa neuvonantavasta tiedon lähteestä sitovaan päätöksentekijään.¹

Analyysimetodi

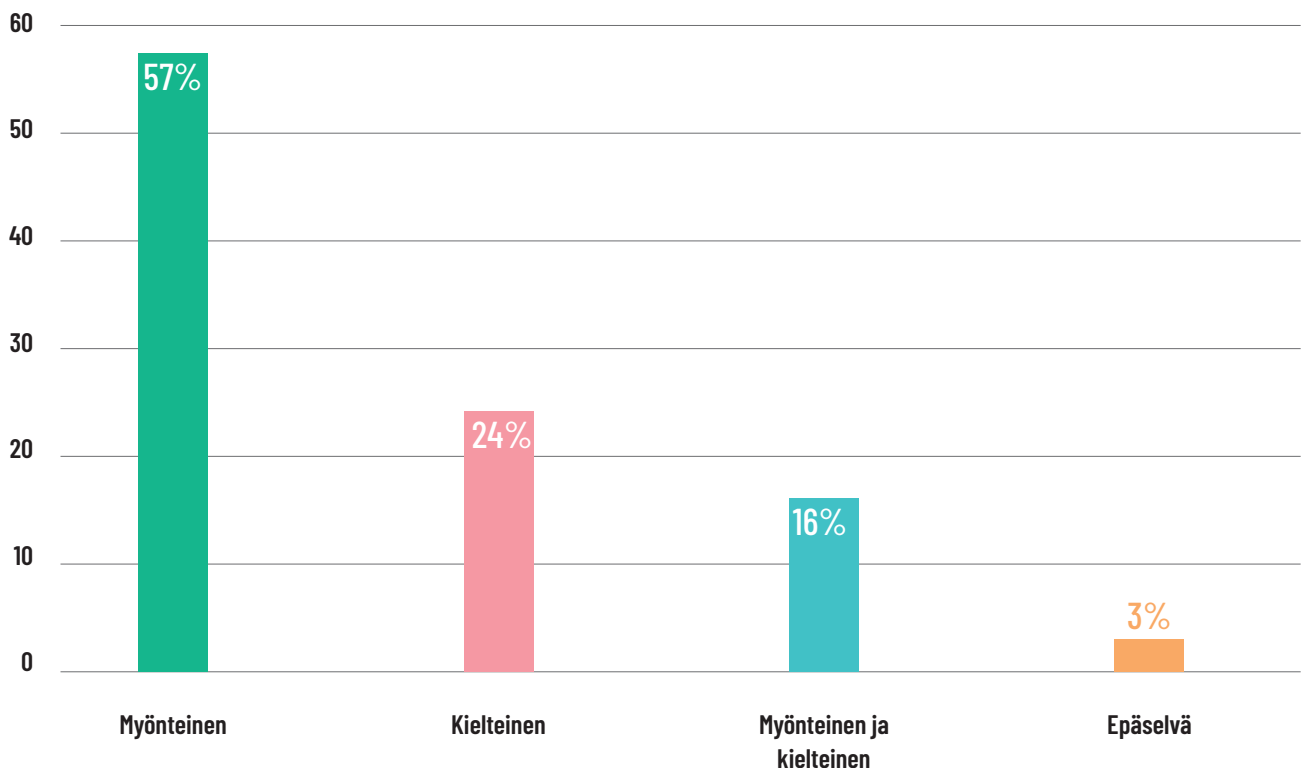
Vastaukset kysymykseen kansalaisraadista luokiteltiin ensin yhteen seuraavista kategorioista: myönteinen, kielteinen, myönteinen ja kielteinen, epäselvä. Sitten vastaukset luokiteltiin liitteessä B lueteltuihin temaatteihin kategorioihin.

Analyysin tulokset

Yhteenveto

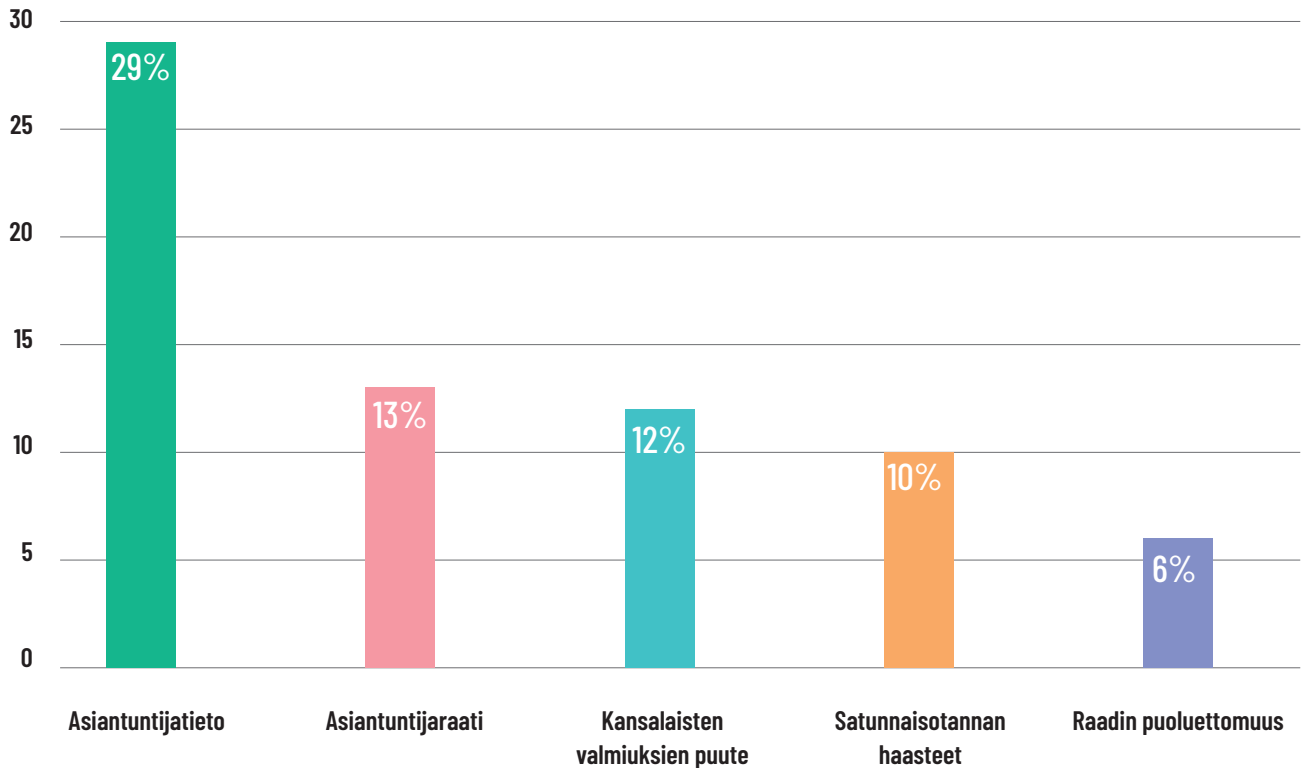
Kansalaisraadista käytön ilmastolain yhteydessä suhtauduttiin vastauksissa pääsääntöisesti myönteisesti. Raadista nähtiin esimerkiksi vahvistavan kansalaisten tietoisuutta ilmastotoimista, sitouttavan kansalaisia päätöksiin sekä lisäävän päätösten legitimitettä ja oikeudenmukaisuutta. Raadista kielteisinä puolina pidettiin mm. ilmastopolitiikassa tarvittavien tiedollisten ja

Mitä mieltä olet kansalaisraadista käytöstä ilmastolain yhteydessä? N=184

Kuvio 6. Vastaajien suhtautuminen kansalaisraadista käyttämiseen ilmastolain yhteydessä.

Mitä mieltä olet kansalaisraadinn käytöstä ilmastolain yhteydessä? N=184

Kuvio 7. Yleisimmät kategoriat vastauksessa kysymykseen kansalaisraadinn käyttämisestä ilmastolain yhteydessä.

taidollisten kansalaisvalmiuksien puutetta, satunnaisotannan haasteita sekä raadinn puolueettomuuden varmistamista. Raadinn onnistumisen edellytyksiksi katsottiin mm. osallistujien riittävän tietotason ja motivaation varmistaminen, ammattimainen fasilitointi sekä riittävän suuri ja edustava kokoonpano. Vastausten perusteella asiantuntijatietoa pidetään tärkeänä ilmastotoimien suunnittelussa. Vastaajat kokivat, ettei kansalaisilla ole välttämättä tarpeeksi asiantuntemusta ilmastasioista informoitujen päätösten tekemiseen. Monessa vastauksessa ehdotettiin asiantuntijaraatia kansalaisraadinn rinnalle tai sijaan. Vastauksista heijastui epäselvyys raadinn roolista: olisiko raadilla päätösvaltaa ilmastopolitiikassa vai olisivatko raadinn johtopäätökset pikemminkin neuvoa-antavia.

Kansalaisraadinn myönteiset puolet

Vastauksissa nähtiin sekä myönteisiä että kielteisiä puolia kansalaisraadinn käytössä ilmastolain yhteydessä.

Myönteisenä nähtiin seuraavat seikat:

- Kansalaisraati varmistaa kansalaisten osallistumismahdollisuudet ilmastotoimien suunnittelussa
- Kansalaisraati luo deliberaatiota ilmastasioista, joka puolestaan tuo esiin monipuolisia näkemyksiä
- Kansalaisten tietoisuus ilmastolaista ja ilmastopolitiikasta kasvaa
- Päätösten legitimitetti vahvistuu ja kansalaiset sitoutuvat niihin paremmin osallistumisen seurauksena
- Ilmastotoimien oikeudenmukaisuus lisääntyy kansalaisosallistumisen seurauksena

Vastauksissa perusteltiin myönteisiä näkökulmia seuraavasti:

”Kannatettava idea. Myös ulkopuolinen asiantuntijaraati olisi hyvä, jossa tarkasteltaisiin lain säätämistä ulkoapäin ja pystyttäisiin kommentoimaan asioita tiedolla ja taidolla.”

”Hyvä idea. Tieteeseen perustuvat vaihtoehdot valittaviksi. Ja tieteellisyys oikein ymmärrettynä: Ei ole vain yksi ”oikea” ja hyväksyttävä näkemys, vaan uskalletaan kuunnella myös muita ja annetaan argumentoinnin ratkaista.”

”Ehdottoman oleellinen vaihtoehto. Satunnaisotanta saavuttaa tilastotieteellisessä mielessä hyvin suurella varmuudella käytännössä koko kansan näkökulmat. Parhaan saatavilla olevan tieteellisen tiedon ja erilaisten asiantuntijoiden tulisi olla raadin käytettävissä.”

Kansalaisraadın kielteiset puolet

Vastauksissa nähtiin kansalaisraadissa kielteisenä ja haastavina seuraavat seikat:

- Kansalaisten valmiuksien puute (esim. tiedon puute ilmastoasioista), joka kyseenalaistaa raadin mielekkyyden
- Satunnaisotannan haasteet: Todellisen tilastollisen edustavuuden tavoittaminen on haastavaa, koska osallistuminen vaatii aikaa ja osaamista, jotka voivat karsia osallistujia ja luoda vääristyneen osallistujajoukon
- Puolueettoman raadin kokoaminen
- Osallistujien motivoinnin vaikeus ja rahapalkkion vaikutus motivaatioon
- Osallistujien puolueettomuuden takaaminen
- Käytännön toteutuksen ja keskustelun fasilitoinnin haasteet.

Vastauksissa perusteltiin kielteisiä näkökulmia seuraavasti:

”Päätösten pitää pohjata tieteelliseen tutkimukseen, ei mielipiteisiin. En usko raadin pystyvän ohittamaan mielikuvia ja ennakoasenteita.”

”Ei ole hyvä idea. Ilman asiantuntemusta toimiva heterogeeninen ryhmä tuskin pääsee vaikuttaviin kompromisseihin kun se on vaikeaa myös edustaja- ja asiantuntijatasolla.”

”Huono idea, koska suurin osa kansalaisista ei tiedä ilmastonmuutoksesta tarpeeksi ja/tai ei välitä ilmastonmuutoksesta tarpeeksi. Suuri osa ihmisistä ei käsitä ilmastonmuutoksen laajuutta eikä sitä, kuinka perustavanlaatuisesti yhteiskun-

nan tulisi muuttua, jotta ehtisimme vielä pelastaa tilanteen. Vain ilmastoasioita tuntevia asiantuntijoita ja tutkijoita neuvottelupöytiin mukaan.”

Kansalaisraadın rooli

Vastajaat näkivät kansalaisraadın monessa eri roolissa, mm. seuraavissa rooleissa:

- Täydentävässä roolissa muun päätöksenteon ja lainvalmistelun lisäksi
- Päättävänä elimenä
- Ilman päätösvaltaa tai muuta laajempaa vaikutusvaltaa
- Mielipidekyselyjen lisänä valmistelun tukena
- Toimenpiteiden toteuttamisessa

Kansalaisraadın onnistumisen edellytykset

Vastauksissa mainittiin seuraavat seikat kansalaisraadın onnistumisen edellytyksinä:

- Riittävä aika
- Riittävä osallistujien tietotaso
- Riittävä koko (edustavuuden takaamiseksi)
- Fasilitoinnin tärkeys
- Motivoituneet osallistujat
- Puolueeton raati
- Edustavuus (riittävä heterogeenisuus)
- Jäsenten vaatimukset määriteltävä
- Vapaaehtoisuus
- Todellinen (aito) keskustelu

Asiantuntijatieto ja asiantuntijaraati

Asiantuntijatiedon rooli ilmastopolitiikassa korostui vastauksissa. Asiantuntijatiedolla tarkoitetaan tässä yhteydessä tieteellistä ja poliittista asiantuntijatietoa. Vastauksissa heijastui huoli kansalaisten tiedon puutteesta ilmastoasioista ja mahdollisuudesta antaa kansalaisille päätösvaltaa kansalaisraadın kautta asioissa, joissa he eivät ole asiantuntijoita. Vastauksissa esitettiin yhtenä ratkaisuna kansalaisten valmiuksien puutteeseen asiantuntijaraatia kansalaisraadın sijaan tai kansalaisraadın lisäksi, kuten esimerkiksi seuraavassa vastauksessa:

”Tai ehkä ennemmin niin, että kootaan tietyllä asiantuntimuksella valmistelusta ulkopuolinen raati, joka tarkistaa, miten hyvin valmisteltu laki ottaa huomioon kansalaisilla laajasti teetätetyn mielipidekyselyyn tuloksia. Teetätettäisiin kaksi kyselyä yleisesti kommentoitavaksi; lakialoite ja asiantuntijaraadın kommenttien jälkeen muokattu lakialoite. Näiden mielipidekyselyjen pohjalta valmisteltaisiin lakialoite kevään lausuntokierroksille (etujärjestöt, yritykset, yms kom-

3 Kansalaisosallistuminen

mentit). Asiantuntijaraati voisi koostua esim tieteentekijöistä, lainoppineista ja journalisteista.”

Satunnaisotannan haasteet

Kansalaisraadın kokoaminen satunnaisotannalla koettiin osassa vastauksista yhdeksi kansalaisraadın haasteista. Satunnaisotanta nähtiin epäoikeudenmukaiseksi metodiksi, koska vain pieni osa kansalaisia pääsisi mukaan kansalaisraatiin. Satunnaisotanta voisi johtaa myös epäedustavaan otokseen, koska mukaan voisivat lopulta päätyä ne, jotka ovat asiasta jo valmiiksi kiinnostuneita.

”Jään miettimään satunnaistamisprosessia ja sitä, miten se voi lopulta johtaa melko vinoutuneeseenkin asian käsittelyyn. Mielestäni jokaisella yksilöllä, joka haluaa perustellut mielipiteensä ja oman näkökulmansa asioihin kertoa, tulee olla siihen mahdollisuus.”

”Satunnaisotanta ei todennäköisesti tässä yhteydessä toimi, mikäli kansalaisraatiin osallistujien määrä on melko rajoitettu. Osa satunnaisotetuista ei todennäköisesti jaksaisi osallistua tai ainakaan perehtyä aiheeseen riittävästi. Osa ihmisistä ei myöskään pysty tekemään kaikkien ihmisten kannalta parhaalla mahdollisella tavalla toimivia ratkaisuja ja päätöksiä - osa ei pysty tekemään näitä edes omalta kannaltaan toimivalla tavalla omassa elämässään.”

”Jännä ajatus. Satunnaisotanta on ongelmallinen saada aikaiseksi, koska kansalaisraatiin todennäköisesti osallistuisivat kutsutuista vain ne, joita aihe jo valmiiksi kiinnostaa. Sen pitäisi edustaa eri alueita Suomessa, eri ikäryhmiä, koulutustaustoja, sukupuolia jne. Miten nämä satunnaisesti arvotut ihmiset saataisiin suostumaan mukaan ja miten käytännössä pääsisivät osallistumaan kaikki yhtä aikaa ja missä? Ehtisivätkö kaikki varmasti perehtyä asioihin tarpeeksi? Jos keskustelu ei pohjaa asiatietoon, sen on mielestäni jokseenkin arvononta.

Suosituksukset

- Kansalaisraadın käyttö ilmastolain yhteydessä voi olla perusteltua muun muassa julkisen deliberaation ja politiikkatoimien legitimitetin sekä oikeudenmukaisuuden takia.
- Kansalaisraadın toiminnan tulee perustua selkokieliseen asiantuntijatietoon. Läpinäkyvyyden lisäämiseksi kansalaisraadın käytössä olevat materiaalit tulee julkaista verkossa avoimesti saataville.
- Jos kansalaisraatia käytetään ilmastolain yhteydessä, on sen rooli määriteltävä selkeästi.

- Kansalaisraadın roolista ja toiminnasta on tiedotettava selkeästi.
- Asiantuntijaraadın perustamista kansalaisraadın rinnalle kannattaa harkita.

3.2. Osallistumisen tavat ilmastolain toteuttamiseen

Verkkokyselyssä kysyttiin, mitä osallistumisen tapoja voisi itse ajatella käyttävänsä ilmastolain toteuttamiseen (kysymykset 1.6.1-1.6.9, kuvio 8). Kyselyssä esiteltiin yhdeksän osallistumisen tapaa. Vastajia pyydettiin ottamaan kantaa kuhunkin tapaan asteikolla yhdestä viiteen, jossa yksi vastaa pienintä valmiutta kyseiselle keinolle ja viisi suurinta valmiutta:

- Live-tapahtuma
- Ministeriön sivut
- Sosiaalinen media
- Verkkokyselyt
- Nuortenideat.fi
- Lausuntopalvelu.fi
- Kirjalliset lausunnot
- Muu pysyvä ryhmä kansalaisista
- Kansalaisraati

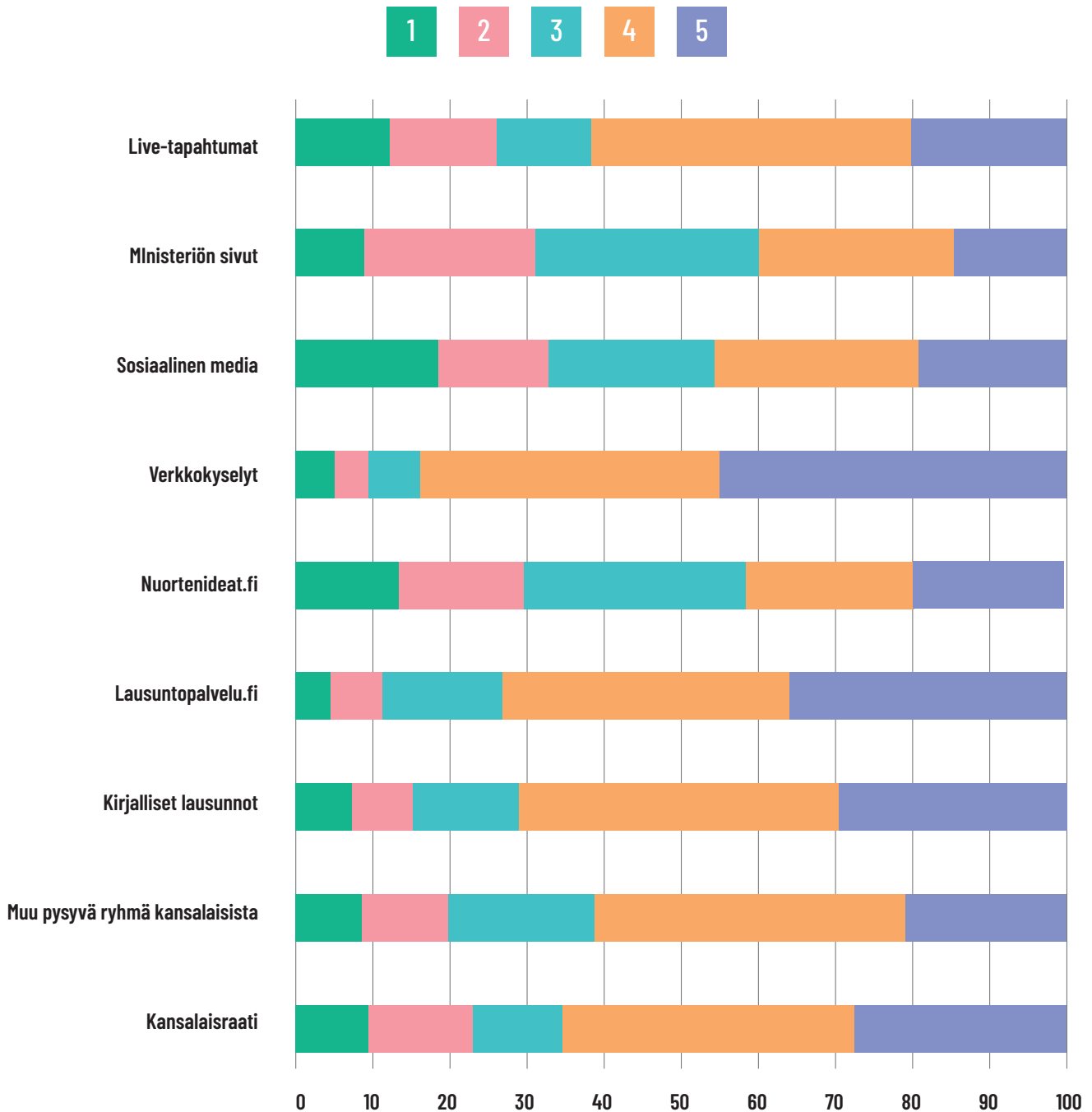
Vastajien keskuudessa eniten kannatusta osallistumisen keinona ilmastolain toteuttamiseen saivat verkkokyselyt, lausuntopalvelu.fi ja kirjalliset lausunnot. Keskimääräistä suosituimpia olivat myös live-tapahtumat, kansalaisraati ja muu pysyvä ryhmä kansalaisista. Vähemmän kannatusta saivat ministeriön sivut, sosiaalinen media ja nuortenideat.fi.

Suosituimpien tapojen suhteen ei ole yllättävää, että verkkokyselyt ja muutamat nimetyt palvelut nousevat kärkisijoille verkkokyselyssä. Sen sijaan on kiinnostavaa, että hyvin erilaista osallistumista edellyttävät erilaiset organisoidut osallistumisen muodot ja myös vain yleisesti mainitut live-tapahtumat sekä kirjalliset lausunnot saavat lähes yhtä paljon kannatusta. Huomionarvoista on myös se, että sosiaalinen media osallistumistapana jää vähälle kannatukselle ja saa vain hieman ministeriöiden sivuja enemmän kannatusta. Nuortenideat.fi-palvelun kannatus eroaa selkeästi muista verkkopohjaisista osallistumistavoista, mikä voi selittyä sen kenties heikolla tunnettavuudella.

1 Lisää tietoa kansalaisraadista:

[Moniäänistä ja perusteltua päätöksentekoa](#)

Mitä seuraavista osallistumisen tavoista voisit itse ajatella käyttäväsi, jos haluaisit osallistua ilmastolain toteuttamiseen? (1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä)

Kuvio 8.

4 Tieto ilmastolain suunnitelmista

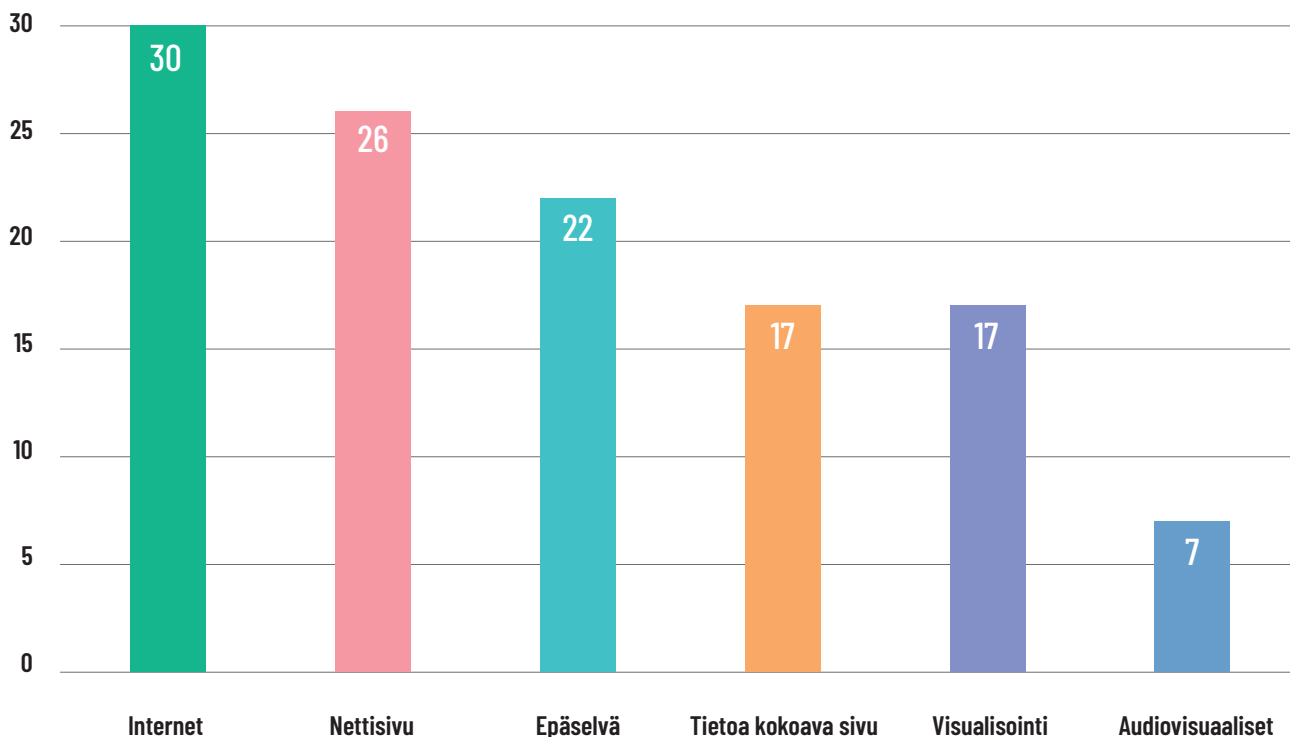
Verkkokyselyn toinen osa-alue koski tiedonsaantia. Kysymyksellä ”Kuinka tietoa voitaisiin tarjota mahdollisimman selkeästi ja kattavasti tiedonpyytäjän tarpeisiin vastaten?” pyydettiin avoimia vastauksia keinoista tarjota tietoa.

Analyysissä esitellään kuusi suurinta vastausryhmää kustakin kysymyksestä. Vastaukset osoittavat verkon ja digitaalisen ylivertaisen aseman tiedonvälityksessä.

Yleisin ehdotettu keino tarjota tietoa selkeästi ja kattavasti tiedonpyytäjän tarpeisiin oli joko yleisesti internetiin liittyvä tai tarkemmin määriteltynä verkkosivu ja erilaista tietoa kokoava sivu. Myös erilaisia digitaalisia keinoja esittää tieto selkeästi ja kattavasti visualisoiden tuotiin esiin mutta myös audiovisuaalisia keinoja, johon lukeutuivat televisio ja radio, pidettiin toivottavana.

Vastaajia pyydettiin myös kertomaan missä muodossa haluaisivat saada tietoa ilmastolain suunnitel-

Kuinka tietoa voitaisiin tarjota mahdollisimman selkeästi ja kattavasti tiedonpyytäjän tarpeisiin vastaten? (Lukumäärä) N=161

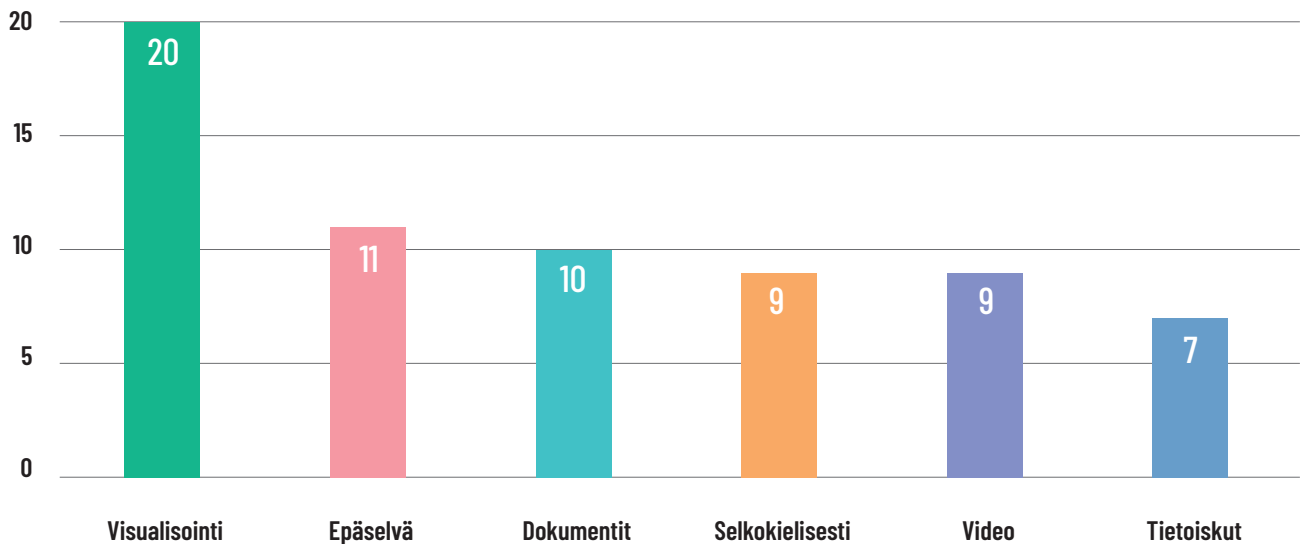
Kuvio 9.

mista kysymyksellä ”Missä muodossa ja millä tavalla haluaisit saada tietoa ilmastolain suunnitelmista?”.

Analyysissä huomioitiin kysymyksen ensimmäinen osa koskien toivottua tiedon muotoja ilmastolain suunnitelmista. Erilaiset tiedon visualisoinnit nousivat esiin toivottavana tiedon esityksen muotona. Vastaajat ehdottivat esimerkiksi dynaamisia mallinnuskeinoja, joita muokkaamalla pystyisi havainnollistamaan erilaisten vaihtoehtojen vaikutuksia lopputulemalle.

Hyvänä muotona esittää tietoa ilmastolain suunnitelmista pidettiin myös erilaisia ohjattuja, käsikirjoitettuja tai toimitettuja dokumentteja, joita voisi esittää joko verkossa tai televisiossa. Myös erilaisia lyhyempiä videotallenteita, joissa kiteytetään tietoa ja laitetaan katseltavaksi videopalveluihin, sekä tietoiskuja ja tiedon avointa saatavuutta pidettiin toivottavana tiedon esityksen muotona.

Missä muodossa haluaisit saada tietoa ilmastolain suunnitelmista? (Lukumäärä) N=175

Kuvio 10.

5 Oikeudenmukaisuus

Ilmastomuutoksen hillintä ja siirtyminen kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa edellyttävät muutokset yhteiskunnassa. On tärkeää, että nämä muutokset toteutetaan oikeudenmukaisesti sekä perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet elämässä. Ilmastomuutoksen hillitsemisessä erityistä huomiota on kiinnitettävä niihin ryhmiin ja toimialoihin, joihin ilmastomuutos vaikuttaa erityisen voimakkaasti.

5.1 Oikeudenmukainen siirtymä

MITEN SINÄ KUVAILISIT, MITÄ OIKEUDENMUKAINEN SIIRTYMÄ TARKOITTAÄ?

Vastaajia pyydettiin kuvailemaan käsitystään oikeudenmukaisesta siirtymästä, jolla yleisesti tarkoitetaan oikeudenmukaisuutta prosessissa, joka johtaa kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa. Vastaajat antoivat avoimia vastauksia kysymykseen ”Miten sinä kuvailisit mitä oikeudenmukainen siirtymä tarkoittaa?”.

Talous, joka tässä käsitetään laajassa mielessä tuloja, varallisuutta ja taloudellista yhdenvertaisuutta koskevia asioita, oli merkittävä teema vastauksissa. Talouteen liittyvä näkemys oikeudenmukaisesta siirtymästä voi näyttää esimerkiksi tältä:

”Oikeudenmukainen niin että kaikki osallistuvat taloudellisesti ja muuten kykynsä mukaan. Kärsimystä pitää vähentää ja se tapahtuu tehokkaimmin varallisuutta jakamalla.”

Toinen toistuva teema oli luontoarvot, jolloin vastaajat esittivät oikeudenmukaisuuden toteutuvan luonnon ja ympäristön etusijalle asetettavien toimien kautta. Luontoarvoa oikeudenmukaisen siirtymän perustana esittävä näkemys muotoiltiin esimerkiksi näin:

”Luonto ja ilmasto voittavat. Ihminen ja talous kärsivät joka tapauksessa ennemmin tai myöhemmin.”

Muita tyypillisiä teemoja olivat sosiaalista tasa-arvoa, ulkoisvaikutusten, kuten maksuttomien päästöjen huomioimista, sosiaaliturvaa ja alueellista tasa-arvoa painottavat näkemykset oikeudenmukaisuudesta. Sosiaalista tasa-arvoa painottavat näkemykset asettivat jollakin tavoin hyvinvoinnin keskiöön ja tekivät myös yleensä pesäeroa muihin arvoihin, esimerkiksi näin: ”Taloudelliset arvot eivät ole etusijalla, vaan hyvinvointi.”. Ulkoisvaikutusten huomioimista pitivät tärkeänä sitä, että tuotannosta ja kulutuksesta ilmastolle aiheutuvia haittavaikutuksia tulisi saattaa hintamekanismin keinoin aiheuttajan kustannettavaksi:

”Saastuttaja maksaa. Ne ketkä elävät vähäpäästöistä tai päästötöntä elämää, eivät joudu päästöjen aiheuttamien ulkoisvaikutusten maksajiksi. Määritetään pienituloisten joukko, joiden varallisuus ei riitä vähäpäästöisempään elämäntyyliin. Heitä avustetaan vähäpäästöisyyteen siirtymisessä. Oikeudenmukaisuus on myös sitä, että energiayhtiöt ottavat vastuun ilmakehään päästämästään hiilestä. Päästökauppa nykyisellään ei riitä, eikä ole oikeudenmukainen.”

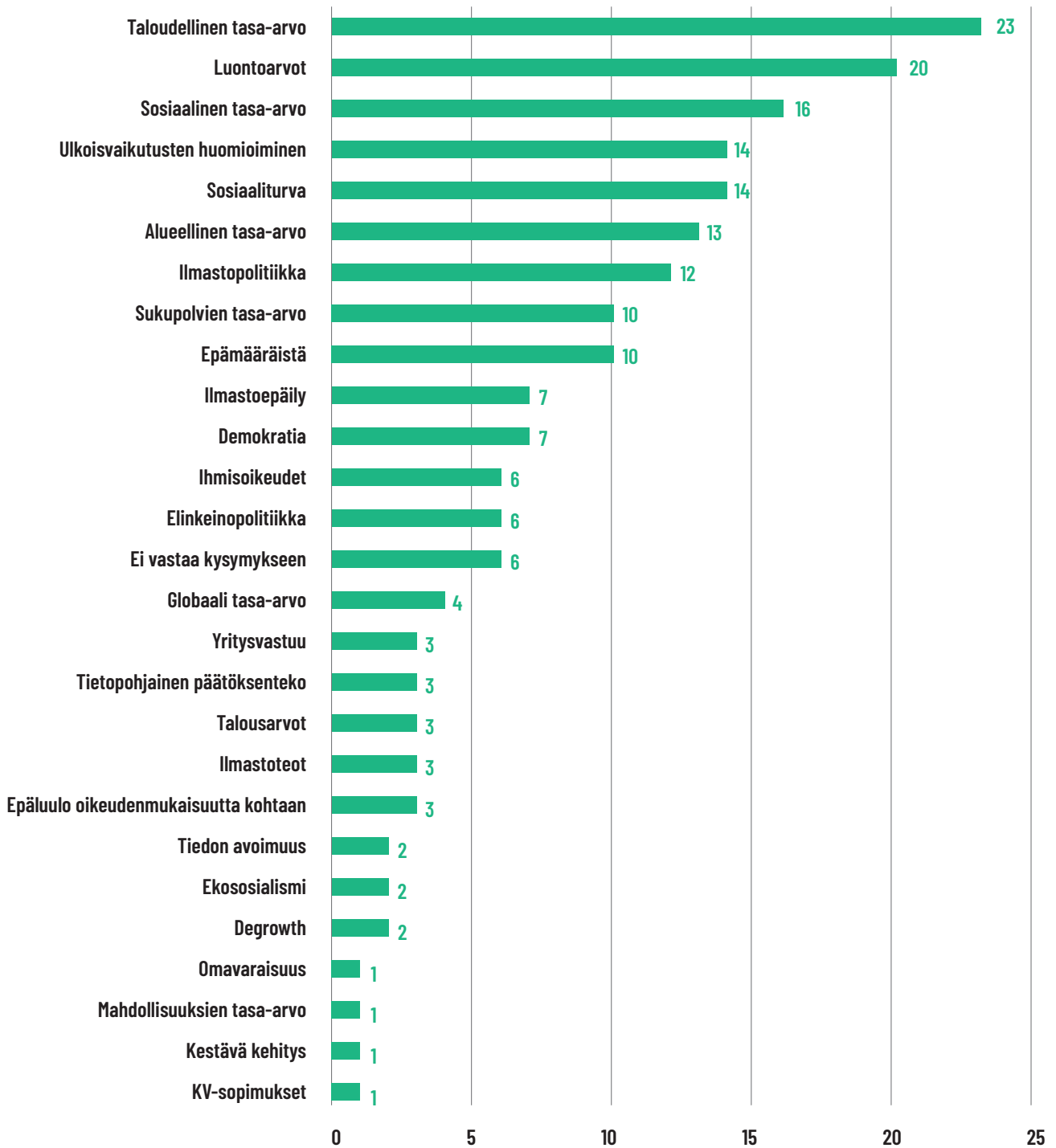
Sosiaaliturvaa oikeudenmukaisen siirtymän perustana pitävät painottavat yhteiskunnan yksilöille kohdistamaa tukea, monesti myös perustulo mainiten:

”Tiettyjen ammattien harjoittajat saavat sekä taloudellista että koulutuksellista tukea, jotta he voivat siirtyä pois kestävämmiltä aloilta, kuten turpeen poltto. Työpaikkoja tulee joka tapauksessa katoamaan hurja määrä seuraavien 30 vuoden aikana. Työpaikalla ei ole itseisarvoa ja työpaikkojen suojele vain poliittisena agendana on typerää. Perustulo pitkälti ratkaisisi oikeudenmukaisen siirtymän.”

Alueellista tasa-arvoa painottavat näkemykset oikeudenmukaisesta siirtymästä kiinnittävät huomiota siihen, miten ilmastotoimet vaikuttavat ihmisiin eri tavoin riippuen alueesta. Kaupunki-maaseutu -vastinpari oli lähtökohtana alueellisen tasa-arvon jakolinjalle: ”Tasa-puolinen kohtelu kaupungissa ja maaseudulla asuvien suhteen esim. liikenteeseen kohdistuvien toimenpiteiden osalta”.

Oikeudenmukaisen siirtymän merkitys vastaajille (lukumäärä)

N=195

Kuvio 11.

5 Oikeudenmukaisuus

Vastauksista on vielä tunnistettavissa laajalti ilmasto-
politiikkaa oikeudenmukaisen siirtymän perustana pitä-
viä näkemyksiä. Näissä yhteistä on oikeutuksen johta-
minen yhteisistä yhteiskunnallisesta päätöksenteosta ja
ohjauksesta:

*”Yhteiskunnallista ohjausta kestävämpään elämäntapaan.
Vapaaehtoisuus ei riitä, vaan ihmisten valintoja pitää ohjata
verotuksen, avustusten ja kieltojen keinoin.”*

Viimeinen merkittävä teema vastauksissa on eteen-
päin, tuleviin sukupolviin katsovat mielipiteet. Näissä
vastauksissa oikeudenmukaisuus siirtymässä kytkeytyy
siihen, että asioita mietitään seuraavien sukupolvien
näkökulmasta:

*”Oikeudenmukaisuutta tulee tarkastella vain syntyvä-
mättömien sukupolvien näkökulmasta”*

5.2 Sosiaalinen oikeudenmukaisuus

MITÄ SOSIAALINEN OIKEUDENMUKAISUUS MIELESTÄSI TARKOITTAÄ?

Verkkokyselyssä kartoitettiin myös käsityksiä sosiaali-
sesta oikeudenmukaisuudesta, joka voidaan määrittellä
esimerkiksi tarkoittamaan yhdenvertaisia mahdolli-
suuksia. Vastaajia pyydettiin kertomaan omin sanoin
käsityksestään kysymyksellä ”Mitä sosiaalinen oikeu-
denmukaisuus mielestäsi tarkoittaa?”

Yleisin yhteinen teema näkemyksissä koski taloudel-
lisiä arvoja eli laajalti tuloja tai varallisuutta. Onkin kiin-
nostavaa, että sosiaalista oikeudenmukaisuutta lähesty-
tään nimenomaan taloudellisten arvojen kautta. Talou-
dellisia arvoja kuvaava näkemys sosiaalisesta oikeuden-
mukaisuudesta muotoiltiin esimerkiksi näin: ”Tulo- ja
varallisuuserojen kaventamista niin kansallisesti kuin
kansainvälisestikin.”

Toisaalta sosiaalista oikeudenmukaisuutta lähestyt-
tiin myös hyvin yleisesti yhdenvertaisuuden näkökul-
masta. Yhdenvertaisuutta korostaneet pitivät laajaa ja
usein tarkemmin määrittelemätöntä tasapuolisuutta
sosiaalisen oikeudenmukaisuuden perustana:

*”Sosiaalisella oikeudenmukaisella tavoitellaan yhteiskunnan
tilaa, jossa eriarvoisuuteen kiinnitetään huomiota. Tämä tar-*

*koittaa tasa-arvon vahvistamista, mikä tulee huomioida kai-
ken päätöksenteon perustana.”*

Eräs merkittävä teema oli myös mahdollisuuksien
korostaminen sosiaalisena oikeudenmukaisuutena. Tätä
näkemystä edustaneet mielipiteet pitivät yleensä tär-
keänä toiminnan rajoittavien rajoitusten poistamista
mutta myös tasapuolisten lähtökohtien luomista esi-
merkiksi yhteiskunnan tarjoaman turvaverkon myötä:

*”Yhdenvertaisia mahdollisuuksia, yksilön laajaa vapautta
ilman että yhteiskunta määrittää liikaa tai verottaa kohtuut-
tomasti. Yksilöiden tulee kantaa valintojensa vaikutukset,
tosin järkevä turvaverkko on erinomainen asia, mutta yksilön
vastuun poisto ei pitkällä tähtäimellä johda yksilön tai
yhteiskunnan hyvinvointiin tai yhteiskunnan oikeudenmu-
kaisuuteen”*

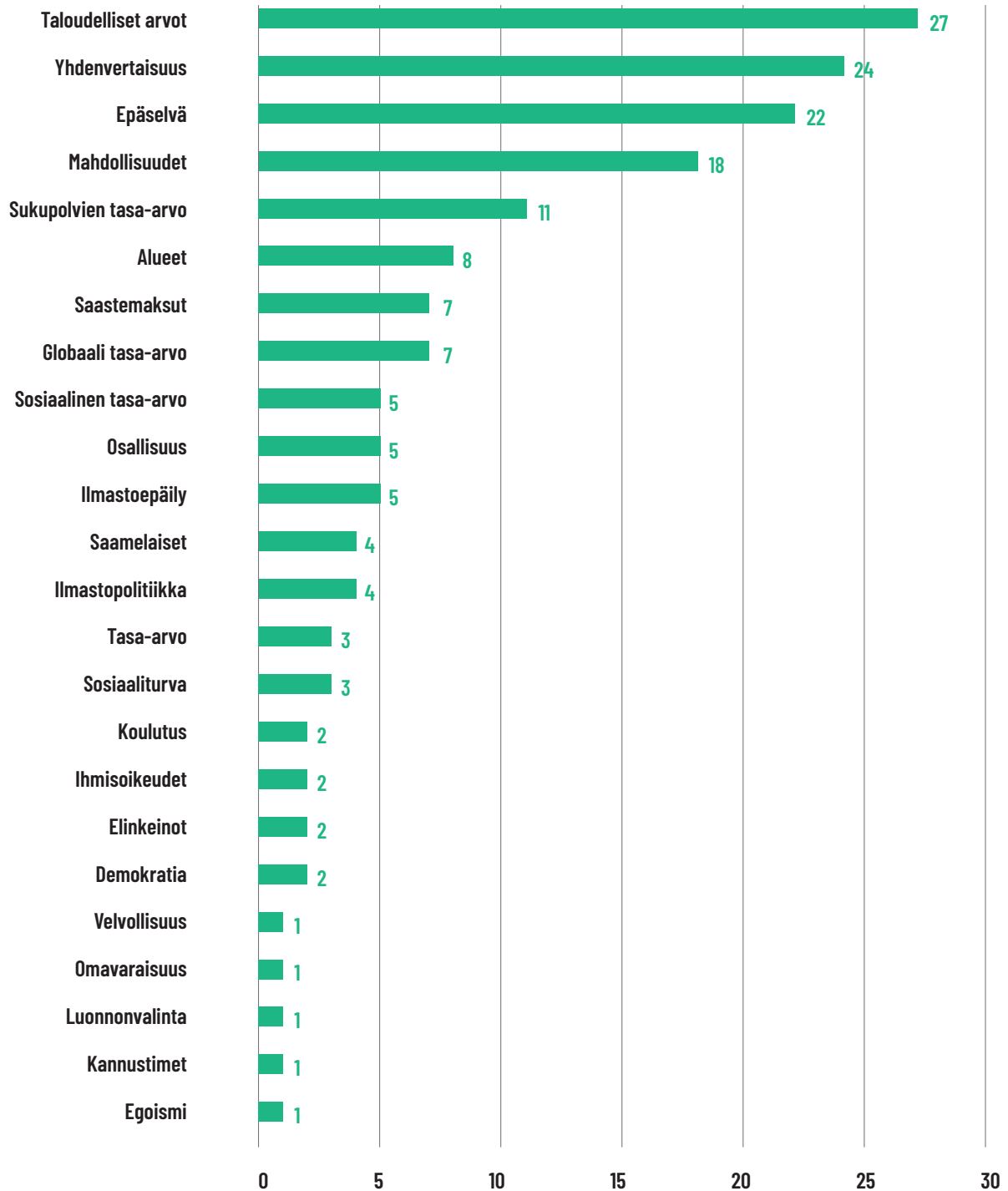
Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden perustana tuotiin
myös esiin sukupolvien tasa-arvoa samalla tavalla kuin
oikeudenmukaisessa siirtymässä, korostaen tulevien
sukupolvien elämää: ”Sitä, että nyt teemme kaikkemme
tulevien sukupolvien vuoksi.” Vastaavasti korostettiin
myös alueiden tasa-arvoa samalla tavalla kuin oikeuden-
mukaisessa siirtymässä:

*”Otetaan toimissa huomioon alueiden väliset erot, esimerkiksi jul-
kisen liikenteen ja yksityisautoilun tarpeellisuuden osalta. Ohja-
taan siirtymäaikaisten kautta muutokseen, ei rangaista ensimmäi-
seksi niitä, jotka ovat jo valmiiksi eriarvoisessa asemassa.”*

Monessa vastauksessa esiintyi myös ajatus saaste-
maksuista sosiaalisen oikeudenmukaisuutena, jolloin
mielipide kuului esimerkiksi ”Mielestäni sosiaalinen
oikeudenmukaisuus on sitä, että suurimmat ympäristöä
kuormittavat tekijät joutuvat myös kärsimään eniten
ilmastotoimista”. Viimeisenä laajemmin mielipiteitä
yhdistävänä teemana mainittakoon globaali tasa-arvo.
Globaalia tasa-arvoa peräänkuuluttaneet mielipiteet kat-
soivat sosiaalista oikeudenmukaisuutta maailman mit-
takaavassa. Jakolinja nähtiin Suomen tai muiden kehity-
smaiden maiden ja kehitysmaiden välillä:

*”Sosiaalinen oikeudenmukaisuus edellyttää, että päätökset
huomioivat paitsi Suomen, myös globaalin tilanteen, ja paitsi
nykyään elävät, myös tulevat sukupolvet. Esimerkiksi Suo-
men jätteen tai päästöjen dumpaaminen kehitysmaihin ei
ole sosiaalisesti oikeudenmukaista.”*

Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden merkitys vastaajille (lukumäärä) N=168

Kuvio 12.

6 Alkuperäiskansan eli saamelaisten oikeudet ja niiden turvaaminen

6.1 Heikentämiskiellon ja / tai edistämisvelvoitteen merkitys saamelaiskulttuuriin

MILLÄ TAVOIN HEIKENTÄMISKIELTO JA/TAI EDISTÄMISVELVOITE ILMASTOLAKIIN KIRJATTUNA MIELESTÄSI VAIKUTTAISI SAAMELAISKULTTUURIIN?

Moni ympäristölaki sisältää saamelaiskulttuuria koskien heikentämiskiellon tai edistämisvelvoitteen. Tämä tarkoittaa, että ilmastolain toimet eivät saa vaikeuttaa saamelaisten mahdollisuuksia kehittää kulttuuriaan, kuten perinteistä poronhoitoa ja kalastusta. Kysymyksellä ”Millä tavoin heikentämiskielto ja/tai edistämisvelvoite ilmastolakiin kirjattuna mielestäsi vaikuttaisi saamelaiskulttuuriin?” kartoitettiin näkemyksiä asiasta.

Vastaukset luokiteltiin vastaajien näkemyksiin 1) positiivisista vaikutuksista, 2) ehdollisesti positiivisiin (mutta myös esim. negatiivisista sivuvaikutuksista) ja 3) epämääräisiin (eivät vastaa kysymykseen)

- 1) Valtaosa vastaajista ilmaisi pitävänsä heikentämiskieltoa ja/tai edistämisvelvoitetta positiivisena (yli 70 % vastauksista)
- 2) ”Ruen Sámi árvvut yhdistyksen antamia vastauksia. Saamelaiseen kulttuuriin kuuluu lisäksi saamen kieli, kulttuuriperintö, perinteinen tieto, musiikkiperintö, keräily sekä saamen käsityöperinne. Saamelaiskulttuurin moninaisuus on tärkeä huomioida ilmastolaissa, koska eri elinkeinot ja kulttuurimuodot kohtaavat eri tavoin ilmastomuutoksen tuomat haasteet. Saamelaiskulttuurin heikentämiskielto itsessään on luonteeltaan tekninen määräys, jonka mukaan nykytilaa ei saa heikentää, eikä ole luonteeltaan nykytilaa kehittävä, vaan nykytilaa ylläpitävä. Oikeuskäytäntö mm. kaivoslain soveltamisessa osoittaa, että heikentämiskielto on vaikeasti tulkittavassa oleva kokonaisuus

korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisukäytännössä, joka viime kädessä tulkitsee lainsäätöä. Ilmastolain osalta asiakokonaisuudet, kuten sitovat päästötavoitteet sekä ilmastopoliittiset ohjelmat ovat poliittiseen päätöksentekoon kuuluvia asioita, joiden asianmukaisuutta ei käsitellä oikeusjärjestelmässä. Täten jäisi viranomaisten ja poliitikkojen harkintaan, miten heikentämiskieltoa tulkitaan. Heikentämiskielto jäisi kokonaisuutena paremminkin tyhjäksi kirjaimeksi, jolla ei olisi käytännön merkitystä saamelaisille.

Käytännössä ilmastolain toimenpiteillä voi olla kielteisiä, taloudellisia vaikutuksia saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiselle. Perinteiset elinkeinot, erityisesti poronhoito, on riippuvainen fossiilista polttoaineista. Paimennukseen perustuvassa saamelaisessa poronhoidossa paimennusmatkat kasvavat vaikeissa talviolosuhteissa. Ajoa yhden talven aikana voi tulla 10-15 000 kilometriä pelkästään moottorikelkalla. Fossiilisten polttoaineiden mahdolliset korotukset lisäävät poronhoitajien taloudellisia kuluja huomattavasti. Poronhoitajilla ei ole mahdollisuuksia ottaa käyttöön sähkökäyttöisiä maastoliikennekuvälineitä, koska ne eivät ole vielä toimintavarmoja pohjoisen olosuhteissa eikä latauspisteitä ole tunturialueilla. Mutta näitä kielteisiä vaikutuksia voidaan hillitä tarkastelemalla sopeutusohjelmien avulla ilmastomuutoksen ja siihen sopeutumisen vaikutuksia saamelaiskulttuurille sekä esittää toimenpiteitä, kuten tukijärjestelmän uudistamista, hillitsemään sopeutus-toimien kielteisiä vaikutuksia saamelaiskulttuurille.

Yhdistyksen näkemyksen mukaan saamelaiskulttuurin heikentämiskiellon sijasta pitäisi lähestyä asiaa positiivisesti, eli tukea saamelaiskulttuuria ja sen säilymistä. Heikentämiskielto soveltuu paremmin sellaisiin erityislakeihin, joilla pyritään estämään jonkin toiminnan kielteisiä vaikutuksia ympäristölle ja kulttuurille ja joihin kuuluu lupakäytännöt.

Ilmastolakiin tulisi kirjata, että ilmastonmuutoksen hillitsemis- ja sopeutumistoimilla tuetaan alkuperäiskansa saamelaisten oikeuksia ja mahdollisuuksia ylläpitää ja kehittää oma kieltään ja kulttuuriaan.”

3) Muutama vastaaja ei vastannut kysymykseen.

6.2 Vaikutusten arviointi ilmastosuunnitelmien yhteydessä

TULISIKO ILMASTOLAISIA EDELLYTTÄÄ, ETTÄ ILMASTOSUUNNITELMIEN YHTEYDESSÄ TEHDÄÄN SAAMELAISKULTTUURIA KOSKEVIEN VAIKUTUSTEN ARVIOINTIA?

Esimerkiksi kaivoslaki edellyttää tekemään saamelaiskulttuuria koskevia vaikutusten arviointeja.

Kyselyssä selvitettiin näkemyksiä ilmastosuunnitelmien osalta kysymyksellä ”Tulisiko ilmastolaissa edellyttää, että ilmastosuunnitelmien yhteydessä tehdään saamelaiskulttuuria koskevien vaikutusten arviointia?”

Vastaukset jakautuivat seuraavalla tavalla:

- 1 Kyllä: 90,1 %
- 2 Ei 6,1 %
- 3 Epäselvä 3 %

MITÄ NÄISSÄ VAIKUTUSTEN ARVIOINNEISSA PITÄISI TARKASTELLA?

Näkemyksiä siitä, mitä kyseisissä vaikutusten arvioinneissa pitäisi tarkastella, kartoitettiin avoimella kysymyksellä ”Mitä näissä vaikutusten arvioinneissa pitäisi tarkastella?”

Vastaukset on analysoitu luokittelemalla vastaajien mainitsemia asioita, joita arvioinnissa pitäisi tarkastella, kolmeen kategoriaan (K1-K3) sillä perusteella, missä järjestyksessä tarkastelun kohde mainittu vastauksessa. Enimmillään yhdeltä vastaajalta on tehty kolme havaintoa eli huomioitu hänen nimeämänsä kolme tarkastelun kohdetta. Havaintoja (K1-K3) on siten enemmän kuin vastaajia. Prosenttiosuus on laskettu suhteessa omasta kategoriasta niin, että esim. Saamelaisten itsehallinnon päätöksiä (K1: 14,3 %) on 14,3 % kaikista K1-luokan kohteista. Sama kohde on myös voitu mainita eri järjestyksessä eri vastauksissa, jolloin esim. Kulttuuri on voinut olla K1, K2 tai K3.

1. Elinkeino (K1: 32,1%) (K2: 33,3 %) (K3: 25 %)
2. Kulttuuri (kulttuuri laajassa merkityksessä niin, että sisältää perinteiset elintavat) (K1: 14,3 %) (K2: 41,7 %) (K3: 25 %)
3. Saamelaisten itsehallinnon päätöksiä (Saamelaiskäräjien päätöksiä ja saamelaisten mielipiteitä) (K1: 14,3 %)
4. Saamelaisten itsehallintoa (K1: 3,6 %)
5. Luontoa (K1: 7,1 %) (K2: 8,3 %)
6. Kerrannaisvaikutukset (K1: 10,7 %) (K2: 8,3 %)
7. Muu
 - a. Kokonaisvaltaisesti (K1: 3,6 %)
 - b. Paikallisolosuhteet (K1: 3,6 %)
 - c. Saamelaisten luontosuhde (K3: 25 %)
 - d. Asuminen (K1: 3,6 %)
 - e. Ei mitään (K1: 3,6 %)
 - f. Epäselvä (K1: 3,6 %)
 - g. Saamelaisten pyhät paikat (K3: 25 %)
 - h. Tuloja (K2: 8,3 %)

Analyysistä käy ilmi, että vastaajat pitävät tärkeänä laajaa kirjoa asioita vaikutusten arvioinneissa. Vaikutusten arvioinneissa pitäisi vastaajien mukaan tarkastella saamelaisten itsehallinnon päätöksiä, kulttuuria, elinkeinoa, autonomisia periaatteita, luontoa ja asioiden kerrannaisvaikutuksia eli sitä, miten asiat liittyvät toisiinsa ja vaikuttavat epäsuorasti erinäisiin asioihin. Vastaajien keskuudessa eniten mainintoja saivat elinkeino ja kulttuuri, jotka olivat kaikissa kategorioissa yleisimpien joukossa.

6.2 Saamelaiskäräjien rooli ilmastosuunnitelmien valmistelussa

TULISIKO ILMASTOLAKIIN KIRJATA, ETTÄ SAAMELAISKÄRÄJIEN KANSSA TULEE KÄYDÄ VIRALLISET NEUVOTTELUT, KUN ILMASTOSUUNNITELMIA VALMISTELLAAN?

Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia virallisissa kysymyksissä. Saamelaiskäräjälain § 9 mukaan viranomaiset neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana. Kyselyssä kartoitettiin näkemyksiä asiasta kysymyksellä ”Tulisiko ilmastolakiin kirjata, että saamelaiskäräjien kanssa tulee käydä viralliset neuvottelut, kun ilmastosuunnitelmia valmistellaan?”

6 Alkuperäiskansan eli saamelaisten oikeudet ja niiden turvaaminen

Vastaukset luokiteltiin kolmeen kategoriaan: Kyllä, ei ja epämääräistä. Lisäksi vastauksissa huomioitiin erilaisia lisäehdotuksia, joita ehdotettiin varsinaisen vastauksen lisäksi.

1. Kyllä (90,1 %)
 - a. Lisäksi pitää käydä neuvotteluja
 - i. Kolttien kyläkokouksen kanssa
 - ii. Paliskuntien
2. Ei (6,1 %)
3. Epäselvä (3 %)

Vastaajista suurin osa (90,1 %) vastasi kyllä kysymykseen, että ilmastolakiin tulisi kirjata, että saamelaiskäräjien kanssa tulee käydä viralliset neuvottelut, kun ilmastosuunnitelmia valmistellaan. Vastaajat mainitsivat tämän lisäksi, että on tärkeää käydä neuvotteluja myös Kolttien kyläkokouksen ja paliskuntien kanssa.

Aineisto

Kyselyn raaka-aineisto sekä aineiston analyysi on julkaistu Open Science Foundation-aineistoluettelossa osoitteessa: <https://osf.io/bxay9/>

Lähteet

Strauss A and Corbin J (1998) Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. London: SAGE.

Liitteet

Liite A Verkkokuulemisen kysymykset

Kansalaisosallistuminen, tiedonsaanti ja oikeudenmukainen siirtymä ilmastolain valmistelussa

- Miten kansalaisten tulisi saada vaikuttaa ilmastosuunnitelmiin tai niiden toteutukseen? (Avovastaus)
Eri ministeriöt tekevät ilmastolain mukaisia suunnitelmia ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi. Nykyisen ilmastolain mukaan yleisölle on varattava tilaisuus tutustua ilmastosuunnitelmien luonnoksiin ja mahdollisuus esittää niistä mielipiteensä kirjallisesti.
- Missä vaiheessa osallistumisen pitäisi olla mahdollista? (Avovastaus)
Vaiheita ovat muun muassa ilmastolain mukaisten suunnitelmien ja toimien suunnittelu, valmistelu ja toteutus
- Miten mielestäsi voitaisiin varmistaa kaikille mahdollisuus osallistua ilmastolaissa määriteltyjen ilmastosuunnitelmien suunnitteluun iästä, koulutuksesta, ammatista tai asuinpaikasta riippumatta? (Avovastaus)
Osallistumisen toteuttamisessa tavoite on, että jokaisella on oikeus osallistua. Tämä tarkoittaa, että kaikille pitää turvata aito mahdollisuus osallistumiseen.

- Kuinka osallistuminen voitaisiin turvata erityisryhmille, kuten lapsille, vammaisille ja ikääntyneille? (Avovastaus)
- Mitä mieltä olet kansalaisraadien käytöstä ilmastolain yhteydessä? (Avovastaus)
Kansalaisraati on yksi esitetty idea osallistumisen vahvistamiseksi. Se koottaisiin satunnaisotannalla kansalaisista, jotka keskustelisivat ilmastolaista ennen päätösten tekemistä. Kansalaisraati voisi toimia esimerkiksi suunnitelmien valmistelun yhteydessä.
- Mitä seuraavista osallistumisen tavoista voisit itse ajatella käyttäväsi, jos haluaisit osallistua ilmastolain toteuttamiseen? (vastaus asteikolla 1-5)
 - Kansalaisraati
 - Muu pysyvä ryhmä, joka koostuisi kansalaisista
 - Kirjalliset lausunnot
 - lausuntopalvelu.fi
 - Nuortenideat.fi
 - Verkkokyselyt (esim. Otakantaa.fi-kyselyt)
 - Sosiaalinen media
 - Ministeriöiden sivuilla
 - Live-tapahtumat
- Oletko pyytänyt tietoa ilmastolain suunnitelmista tai oletko saanut tietoa ilmastolain suunnitelmista? Kerro kokemuksistasi alla. (Avovastaus)
*Jokaisella on oikeus saada tietoa esimerkiksi ilmastolain suunnitelmista. Kansalainen voisi pyytää tietoa esimerkiksi siitä, mitä valmistellaan, mitä suunnitellaan tehtäväksi ja milloin asioista päätetään. Perustuslain lähtökohtana on, että tietoa tulee saada monessa muodossa: esimerkiksi kirjallisesti, kuvallisesti ja sanallisesti.**
- Kuinka tietoa voitaisiin tarjota mahdollisimman selkeästi ja kattavasti tiedonpyytäjän tarpeisiin vastaten? Listaa konkreettisia ideoita selkeästä ja kattavasta tiedon tarjoamisesta alla. (Avovastaus)
**Sama kuin edellinen*
- Missä muodossa ja millä tavalla haluaisit saada tietoa ilmastolain suunnitelmista? (Avovastaus)
**Sama kuin edellinen*
- Miten sinä kuvailisit, mitä oikeudenmukainen siirtymä tarkoittaa? (Avovastaus)
Ilmastomuutoksen hillintä ja siirtyminen kohti hiilineut-

raalia yhteiskuntaa edellyttävät muutoksia yhteiskunnassa. On tärkeää, että nämä muutokset toteutetaan oikeudenmukaisesti sekä perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus tarkoittaa esimerkiksi sitä, että jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet elämässä. Ilmastomuutoksen hillitsemisessä erityistä huomiota on kiinnitettävä niihin ryhmiin ja toimialoihin, joihin ilmastomuutos vaikuttaa erityisen voimakkaasti.*

- Mitä sosiaalinen oikeudenmukaisuus mielestäsi tarkoittaa? (Avovastaus)
*Sama kuin edellinen
- Miten hiilineutraaliin yhteiskuntaan siirtymisen oikeudenmukaisuus tai epäoikeudenmukaisuus mielestäsi ilmenee? (Avovastaus)
*Sama kuin edellinen

Alkuperäiskansan eli saamelaisten oikeudet ja niiden turvaaminen

- Millä tavoin heikentämiskielto ja/tai edistämiselvoite ilmastolakiin kirjattuna mielestäsi vaikuttaisi saamelaiskulttuuriin? (Avovastaus)
Moni ympäristölaki sisältää saamelaiskulttuuria koskien heikentämiskielton tai edistämiselvoitteen. Tämä tarkoittaa, että ilmastolain toimet eivät saa vaikeuttaa saamelaisten mahdollisuuksia kehittää kulttuuriaan, kuten perinteistä poronhoitoa ja kalastusta.
- Tulisiko ilmastolaissa edellyttää, että ilmastosuunnitelmien yhteydessä tehdään saamelaiskulttuuria koskevien vaikutusten arviointia? (Avovastaus)
Esimerkiksi kaivoslaki edellyttää tekemään saamelaiskulttuuria koskevia vaikutusten arviointeja.
- Mitä näissä vaikutusten arvioinneissa pitäisi tarkastella? (Avovastaus)
- Tulisiko ilmastolakiin kirjata, että saamelaiskäräjien kanssa tulee käydä viralliset neuvottelut, kun ilmastosuunnitelmia valmistellaan? (Avovastaus)
Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia virallisissa kysymyksissä. Saamelaiskäräjälain § 9 mukaan viranomaiset neuvottelevat saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakan-toisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten ase-

maan alkuperäiskansana. Lisätietoja neuvotteluelvoitteen toteuttamisesta (oikeusministeriön muistio).

- Miten ilmastolain tulisi mahdollistaa saamelaiskulttuurin sopeutuminen ilmastomuutokseen? (Avovastaus)
Saamelaisten sopeutumisesta ilmastomuutokseen on tehty kattava tutkimus vuonna 2020 (VN TEAS SAAMI-hanke). Tutkimuksen mukaan saamelaiset ovat havainneet muutoksia vuodenaajoissa, lämpötiloissa, sadannassa, kasvillisuudessa, eläimistössä ja porojen käyttäytymisessä. Olosuhteiden vaihtelevuus on lisääntynyt ja onnettomuusriski on kasvanut. Tutkimuksen keskeinen tulos on, että poronhoito on elinkeinona sopeutuvainen ilmastomuutokseen, mutta hyvin uhanalainen kulttuurisena elämäntapana.

Liite B Yleisimmät teema-analysissa esiintyneet kategoriat

Kansalaisten vaikutusmahdollisuudet ilmastosuunnitelmien valmistelussa ja toteutuksessa

Kansalaisosallistuminen

- Digitaalinen osallistuminen/tiedottaminen (nettikyseilyt, verkkokuulemiset, suunnitelmien kommentointi, lainkirjoittamisen seuraaminen liveinä, suora vuoropuhelu lainsäätäjien kanssa, webinaarit, tiedottaminen mediassa, kuten televisiossa ja sanomalehdissä, sähköpostit, jne.) 62%
- Ei-digitaalinen osallistuminen/tiedottaminen (kyseilyt, suunnitelmien kommentointi kirjastoissa, kouluissa jne., tapahtumat, tilaisuudet, puhelinhaastattelut, paikallistason osallistuminen kunnissa ja kaupungeissa) 41%
- Suorat vaikutuskanavat: Kansanäänestys 4%
- Tasa-arvoinen (yhdenvertainen) osallistuminen (Kaikkien pystyttävä osallistumaan) 5%
- Ei kansalaisosallistumista 7%

Tiedon laatu

- Tieteellinen/Asiantuntijatieto 48%
- Luotettava/Puolueeton tieto, 7%
- Selkeä tieto/Selkokielisuus 8%

Ilmastopoliittinen

- Ilmastopoliittinen 18%

Kansalaisosallistuminen lainvalmistelun eri vaiheissa

Lainvalmistelun vaiheet

- Kaikissa vaiheissa: 61%
- Lainvalmistelun alussa: 33%
- Ei kansalaisosallistumista lainvalmistelussa: 4%
- Ennen asiantuntijoiden lausuntoja: 2.3%

Yhdenvertaisen osallistumisen turvaaminen

Osallistumiskanavat

- Digitaalinen osallistuminen/tiedottaminen: Nettikyseilyt; Webinaarit; Some-osallistuminen 46%
- Ei-digitaalinen osallistuminen/tiedottaminen/Perinteiset kanavat/Painettu media/Tilaisuudet: Keskusteluillat, työpajat, livekuulemiset, tiedotustilaisuudet 30%
- Saavutettavuus 8%

Yhteistyö instituutioiden kanssa

- Yhteistyö koulujen/korkeakoulujen kanssa 6%

Paikallistaso

- Osallistuminen kunnissa/kaupungeissa//kirjastoissa/ Ilmastoryhmät kuntiin 14%

Tiedotus

- Tehokas viestintä (some, sähköposti, lehdet, lehdistötiedotteet; Yleisradion kautta uutisissa ja puheohjelmissä; Mainokset katukuvassa; Tiedottaminen sidosryhmien kautta; Viestinnän hajauttaminen esim. kuntien kautta; kansalaisten tavoittaminen postin, koulujen ja kirjastojen kautta; Yhdenvertaisuus ja esteettömyys on tärkeää) 46%
- Selkokieliisyys/Läpinäkyvyys/Puolueeton tieto 12.5%

Osallistujaryhmien tavoittaminen

- Nuoret/Lapset/Opiskelijat: Velvoite kuulla nuoria, nuorten tavoittaminen 6%

Kieli

- Monikieliisyys 9%

Ilmastopoliittinen

- Ilmastopoliittiset kommentit 5%

Erityisryhmien osallistumismahdollisuuksien turvaaminen

- Lähiosallistuminen 46%
- Yhteistyö 43%
- Saavutettavuus/Selkokieliisyys 20%
- Koulutus 18%
- Haastattelut 13%
- Kyselyt 9%

Kansalaisraati ilmistolain valmistelussa ja toteutuksessa

- Myönteinen/Kielteinen suhtautuminen kansalaisraatiin
- Positiivinen suhtautuminen kansalaisraatiin 57%
 - Negatiivinen suhtautuminen kansalaisraatiin 24%
 - Negatiivinen ja positiivinen suhtautuminen kansalaisraatiin 16%
 - Epäselvä 3%
 - Muut 1%

Muut vastauskategoriat

- Asiantuntijatieto tärkeää 29% vastauksista
- Asiantuntijaraati/Tiedehenkilöraati 13% vastauksista
- Kansalaisten valmiuksien puute 12% (tiedon puute, keskustelutaitojen puute)
- Satunnaisotanta (haasteet), mm. edustavuuden tavoittaminen, edustavuuden puute 10% (Edustavuus)
- Raadin puolueettomuuden takaaminen 6%

DEMOKRATIA JA OSALLISTUVA KANSALAIKUUS

TÄMÄ JULKAISU on osa demokratiaa ja osallistuvaa kansalaisuutta tutkivien Strategisen tutkimuksen hankkeiden tuottamaa julkaisujen sarjaa. Sarja julkaistaan yhteistyössä oikeusministeriön kanssa ja sitä hyödynnetään Kansallisen demokratiaohjelman 2025 valmistelussa ja toimeenpanossa. Hankkeita rahoittaa Suomen Akatemian yhteydessä toimiva strategisen tutkimuksen neuvosto.

